

POŁ (1326) *nm i sb n*

nm (790) [w znac. **I.**], *sb n* (536) [w znac. **II.** i **III.**].

poł (1004), **puł** (322); *poł* *March*¹, *OpecŻyw* (2), *PatKaz I*, *BartBydg* (10), *BielŻyw* (2), *MiechGlab*, *LibLeg* (3), *Mymer*², *RejPs* (7), *ComCrac*, *RejRozpr* (4), *LudWieś*, *RejJóz* (4), *HistAl* (4), *BielKom* (3), *LubPs* (5), *KochZuz*, *RejFig* (8), *RejZwierz* (22), *SienLek* (51), *Prot*, *LeovPrzep*, *RejAp* (12), *HistRzym* (9), *RejPos* (22), *BiałKat* (2), *KochMon*, *HistHel*, *Strum* (6), *PaprPan* (4), *SkarJedn*, *KochPs* (9), *CzechEp*, *KochFr* (2), *KochPhaen* (11), *KochSz* (3), *BielSen*, *BielSjem*, *KochPam*, *KochPieś* (2), *PudłFr* (5), *ArtKanc*, *Calep* (73), *KochAp*, *KochFrag* (3), *JanNKar* (4), *JanNKarKoch*, *SiebRozmyśl*, *KmitaSpit*, *PowodPr*, *ZawJeft*, *GosłCast* (4), *PudłDydo* (3), *ZbylPrzyg*; *puł* *KochSat*, *KwiatKsiąż*, *GrzepGeom* (22), *KwiatOpis*, *MWilcHist* (2), *NiemObr* (3), *KochProp*, *GostGospSieb* (2), *GrabowSet* (2), *WyprPl* (4), *ZapMaz*, *SkarKaz*; *poł* : *puł* *ZapWar* (28:3), *BierEz* (7:1), *Murm* (4:4), *Mymer*¹ (2:2), *MetrKor* (9:10), *FalZioł* (274:2), *LibMal* (40:7), *RejKup* (17:1), *GroicPorz* (1:1), *RejWiz* (28:2), *Leop* (3:8), *UstPraw* (1:10), *BibRadz* (3:6), *OrzRozm* (4:1), *BielKron* (30:32), *Mącz* (69:37), *OrzQuin* (3:2), *GórnDworz* (6:12), *BielSat* (1:1), *RejZwierz* (47:1), *BielSpr* (3:3), *BudBib* (3:5), *BudNT* (2:2), *Oczko* (8:8), *SkarŻyw* (21:13), *StryjKron* (1:4), *ZapKościer* (17:5), *WerGość* (2:5), *BielRozm* (1:1), *GórnRozm* (1:2), *PaprUp* (1:2), *ActReg* (1:4), *GostGosp* (3:6), *GórnTroas* (1:1), *LatHar* (7:3), *RybGęśli* (1:1), *WujNT* (4:6), *SarnStat* (9:56), *GrabPospR* (2:7), *KmitaSpit* (1:1), *CzahTr* (1:1), *SkarKazSej* (3:1), *KlonWor* (2:1).

pół, *poł-* (w tym 1 r. błędne znakowanie),

sg N pół (125). \diamond *A pół* (601). \diamond *pl A poły* (464) [tylko w funkcji *sb*]. \diamond *indecl pół* (136) [w tym: w funkcji *sb* (9), *nm* (127)].

Składnia orzeczenia typu: pół [kogo, czego] było (10) *FalZioł* (2), *LibMal*, *RejFig*, *BielKron* (4), *Mącz*, *RejPos*.

Składnia przydawki typu: to pół [kogo, czego] (20), *ta pół [czego]* (3), *te puł [czego]* (1), *ta : te ZapKościer* (3:1).

W znac. I.: Składnia zgody z rzeczownikiem w D a. L [nadrzędnikiem jest przyimek „po” w funkcji dystrybutywnej] (11), *w I [nadrzędnikiem jest przyimek „przed” albo czasownik o rekcji narzędnikowej]* (2).

Sł stp: pół, puł, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.: pół; XVIII w.: puł (2 r.).

I. Liczebnik ułamkowy; *semis* *Murm*, *Mymer*¹, *BartBydg*, *Cn*; *dimidium Vulg*, *PolAnt*, *Mącz*, *Cn*; *medium [aliquid] Vulg*, *JanStat*, *Cn*; *dimidium pars*, *medium Vulg*, *Cn*; *dimidiatur [aliquid]*, *dividium [aliquid] Cn* [w przekładach z łaciny odpowiada również wyrazom rozpoczynającym się od *hemi-*, *semi-*] [w tym: *kogo, czego* (774)] (790) :

1. *Polowa, jedna z dwóch (mniej więcej) równych części, na które dzieli się bez reszty jakaś całość* (763) : *Semis, vel potius Semi, Pół/ połowicá. Mącz* 381c.

A. *Oznacza kawałek będący połową czegoś* (94) :

a. *O obiektach ujmowanych jednowymiarowo* (13) :

α. *O długości* (6) : *Stháfzkowłki kthory był stáfzry nád dzyáły/ ítrzełił z obozu z dzyáła fwego/ vtrácił pod wielkim dzyálem Wáłáfłkim puł ośi BielKron 422; GrzepGeom O4v.*

Zwrot: »poł kresu zbieżeć« = *przebyć połowę drogi do osiągnięcia jakiegoś celu (1)*: Potym cię pułfczą do grodu Mniemałz że iuż chwałá bogu Iełfcześ niepráwie vleżał Ledwys tu poł krefu zbieżał Iełfczeń nie koniec przełtráchu *RejRozpr* F2.

Wyrażenie: »poł wiersza« = *połowa wersu, połowa jednej linijki; hemistichium Mącz, Calep (2)*: Hemistichium, Puł wierzszá. *Mącz* 154c, 415b; *Calep* 476b.

β. *O wysokości (1)* : kiedyby láłká [tu: pręt używany pomocniczo przy mierzeniu wysokich obiektów] byłá iáko puł wieże/ tedyby téż cién od niéy był iáko puł ciénia tego co od wieże *GrzepGeom* O4v.

γ. *O grubości (1)* :

Wyrażenie: »o poł włosa« = *bardzo mało, odrobinę, trochę, w najmniejszym stopniu (1)*: A ma być [synwaga] Stofyglem práwie w miárę wstólowána/ áby nie byłá nikędy ná żadnym kóncu y po kráioch kofónoga: iáko mówią y o pól włolá ná miész *Strum* B2.

δ. *O linii kolistej (5)* :

Fraza peryfr.: »Febus puł nieba objechał« = *jest południe (1)*: A Phebus iuż puł Niebá był obiechał iáłny *StryjKron* 528.

Wyrażenie: »poł cerkla (a. cyrkla), obrączki« = *połowa okręgu, półkole; semicirculis Mącz; semicirculus Calep (2:1)*: Semicirculis, Półcerklá/ półobráczki. *Mącz* 381d; *Calep* 965a.

Zestawienie: *astron.* »puł cyrkla« = *połowa jednego z dwu wielkich kół, przecinających się na biegunach, a przechodzących – jedno przez punkty równonocne, drugie – przez punkty przesilenia zimowego i letniego (1)*: Colurus, Puł cyrkłá/ quales in Sphaera imaginamur duos maiores qui distinguunt Solstitia et AEquinoctia. *Mącz* 60d.

b. *O obiektach dwuwymiarowych (41)* :

α. *(Mniej więcej) regularnych, geometrycznych (18)* :

αα. *O kształcie kwadratowym lub niezbyt wydłużonego prostokąta (3)* : A tym łpołobem łzykowác łie będą. Rochowie z brzegow/ więc Rycerze po nich/ [...] Krol s páníą bierze w pofrzodku dwie poli/ [...] Piechotá przed nie wyciąga ná czołó/ A między woyłki poł tablice gołó. *KochSz* A3; co trzemá/ ábo cztermá łłow odpráwiłby łię mogłó/ to puł kárty/ y więcej łłow w Státucie nápiłano. *GórnRozm* K3.

[**W przeciwstawieniu:** »zupełny ... poł«: Czynszu z domu każdego, zupełny mając plac, po den. 6, a z domu na pól placu po den 3. *LustrWpol* II 131.]

Szereg: »puł albo połowica« (1): Bo á coby to było łwięcił puł/ albo połowicę łieni? *BudBib* b2v. [Cf *znac.* **II.2.A.a.**]

ββ. *O kształcie wydłużonego prostokąta (4)* :

ααα. *W podziale podłużnym: prawa lub lewa strona (2)* : thedy Ieden drwgiemv ma vsthapycz pol drogy volney *ZapWar* 1548 nr 2669; A w ten czás ow przekop pámięci godny robiono okołó Kázimierzá Krákówkiego/ w który poł Wilły wpułczóno/ á po nim płáwiono łól y drwá ná doł. *BielKron* 375.

βββ. *W podziale poprzecznym (2)* : Vkradł thełz thamze myecz y polpołstawu łvkna mazowyeczkiego byallego *LibMal* 1545/95v; *RejFig* Dd3.

γγ. *O kształcie okrągłym (11)* : Zodiakiem to koło Grékowie miánuią: [...] Tego koła/ ilé fie w głęboki podawa Ocean/ tylé zásię nád ziemią zoftawa. [...] A wízelka noc ták fyé wízcérz záuwze rofpościéra/ Ilé pól koła wzgóřę w piérwízy mrok záuwiéra. *KochPhaen* 20.

Wyrażenia: »puł księżyca, miesiāca« = *księżyc w końcowej fazie pierwszej kwadry lub na początku ostatniej, mający kształt połowy koła (w tym też jako określenie kształtu innych przedmiotów)*; *hemicycclus Mqcz (2:1)*: Lunensis caseus qui ab Hetruscis figura lunari fiebat, Sér yākoby puł xiężicā. *Mqcz* 199c; Sigma, Wyrzeżāna defzczkā ná xtakt puł xiężicā. *Mqcz* 393a, 454b; [Luna gibbosa Wenⁿ der Mond mehr denn halb voll ift Coř [lege: coř] nád Pułmiesiācā *ArtNom* A6, A6]. [Cf **POŁMIESIĄC**, **PULKSIĘŻYC**.]

»poł miesiāca« = *podobizna księżyca w kształcie sierpa na początku pierwszej kwadry i na końcu ostatniej (głównie jako określenie kształtu innych przedmiotów) (7)*: Ná głowie też Aaron nosić będzie nád czołem fwym blachę z wybornego złotā/ ná kftakt [!] puł miesiāca *BielKron* 34v, 425v; SErtorius, w Hifzpāniey gdy [...] nieprzyāciel po nim bieżał/ wnet w tyle woýfkā wał vkopał/ zākrywiony iāko puł Miefiācā *BielSpr* 44, 23v, 41v; *StryjKron* 390; z Woiewódtwā Wołyńkiēgo herbowé pieczęci Krzyż/ á ná Krzyżu Orzeł. Także y Woiewódtwu Brāclāwfkīemu/ ma byđż puł miesiācā á krzyż. *SarnStat* 872.

β. *Nieregularnych (23)* :

αα. *O obiektach geograficznych i topograficznych oraz gwiazdozbiorach (15)* : Iakom ya był w spokojney possessiey pozywana hymyeny pulphalanth podluk prava mego *ZapWar* 1528 nr 2456; á by go [Mahometa] był Pan Bog nie fkarāł thymi krzyżaki przez Ianā Huniadā/ wziāłby był puł Europy tego roku. *BielKron* 304v, 328, 413v; ten vcziwy Iadam: darował pól placza Gruntem lefzāczy na norczye wyedle fžadzu pānłkyego *ZapKościer* 1587/11, 1584/61, 1585/53v; Bo gdy śwíetny Rāk wftāie/ y pól korony właśnie/ Y puł Ryby południéy/ w byftrym morzu gāsnie. *KochPhaen* 20, 21.

Połączenia: »jakmiarz [= prawie] puł« (1): y przyfzli ku tākíemu przeftrzeńftwu nāfzy przodkowie/ iž fāmi iākmiarz puł Europy opānowali *BielKron* 336.

»puł... wszytek« (1): Tego roku [1528] Máiiā o S. Stāniławie/ puł Krākowā zgorzāło y Klepārż wfzytek *BielKron* 420.

Wyrażenia: »drugie puł« (1): Ale zārāz przy wadze wfchodzi pól Korony. [...] tā [Kasyjopa] tedy zāchodzi. Z drugiéy ftrony zās/ niebo ná góřę wywodzi Drugié pól wieńcā *KochPhaen* 22.

»puł świata« (1): MOwifz mi žem vbogi/ mówifz niēmam złotā: Miéy ty chcfzli pól śwíatā/ dobra prze mię cnotā. *PudłFr* 35.

Wyrażenie przyimkowe: »przez puł« = *częściq większą niż połowa (1)*: Bootes przez pól práwie pod ziemię wftepuie [tj. zachodzi, chowa się za horyzontem]/ Bo go ze cztérmi znāki Ocean przyymuie. *KochPhaen* 20.

ββ. *O wizerunkach zwierząt w herbach (8)* : Kuiāwíka [ziemia na chorągwi nosi] puł Orłā czýrwonego/ y puł Lwā czānego grzbiety do fiebie w koronie/ ná żółtym polu oboie. *BielKron* 425, 425 [6 r].

c. *O obiektach trójwymiarowych (40)* :

α. (*Mniej więcej*) *regularnych, geometrycznych* (17) : á thę wodkę pić tak wiele czoby lie wlało w poł iaia kokofzgo. *FalZioł* II 15b, II 20d, V 90v; iufz łżeśdziesiąt lat iáko mi ten ptak po pułbochenká co dzień noši *SkarŻyw* 51.

Połączenia: »tylko puł« (1): z Ráwenny fię puściwłzy/ drogę onę [*ku Polszczę i do Rusi*] piefzo y boło [św. *Bonifacjusz*] odpráwował: ná dzień tylko pułbochenká chlebá iedząc/ wodę pił *SkarŻyw* 575.

»wszytek ... i poł« (1): lifie stroie [*tj. jądra*]: przywiązane na głowę bolącą/ włzythkiey głowy/ y poł głowy bolenie odeymuie *FalZioł* V 75v.

Wyrażenia: lek. »poł głowy bolne, boli; pol głowy bolenie ([*a. bol*]); w pol głowy bol, bolejący« = *migrena; cierpiący na migrenę* [*szyk 6:4*] (1:2;4;2:1): Hemicrania est morbus quo dimidia pars capitis laborat, Eyn kranckheit ío das halb teyl des houpts leydt. Nyemoc kyedy polgłowy bóly. *Murm* 76; Theż bolenie pol głowy s flagmy y z melankholijey wímierza/ gdy to ziele [*majoran*] w wodzie będzie wwarzono á tą wodą ciepło głowę będziez naparzać *FalZioł* I 139d, I 15b, 84b, V 75v; Hemicranici, Których puł głowy boli. *Mącz* 154c; *SienLek* S[ss]v, S[ss]3; Włzakóz/ ieft téż chorób niemáło/ co z głowy pochodzą/ á cieplicámi hánowác íye mogą: iáko łupánia/ puł głowy bolenia/ [...] *Oczko* 14; Hemicranici – Boleiaci wpolgłowi. *Calep* 476a; [*ArtNom* C3v].

»poł kule, okręgu« = *sklepienie niebieskie* (1:1): Hemisphaerium – Połkulie, polokregu niebieskiego. *Calep* 476b.

β. *Nieregularnych* (23) : Theż thamo wkrakowłkyey stronye polftrony myáfá wyepzowego vkradł *LibMal* 1545/98v, 1547/132v; *ZapWar* 1553 nr 2685; Y dáli mu [*apostołowie Jezusowi*] puł ryby pieczoney [*piscis assis partem*]/ y łztukę plałtru miodu. *BibRadz Luc* 24/42; á przed miáłtem rospádló lie poł gory *BielKron* 88; *GórnDworz* S8; *BielSat* C4; [*Małgorzata*] myála to poldomu po oyczu swoym *ZapKościér* 1585/44, 1584/44, 1588/80v; *WerGośc* 250, 253; *BielRozm* 22; Wytykájąc z pułánká/ kopę wypuścíc włzyłtkim [...]: á kędyby kopy wielkie żęli/ tedy do pułkopy wypuścíc. *GostGosp* 78; á tám mu [*Podkomorzemu*] máią bydź dawáné potrzeby [...]: to ieft/ iedná miárká owlá/ [...] pułćwierci mięłá wołowého/ y z piwem. *SarnStat* 378; *KmitaSpit* B4; *KlonWor* 24.

W przeciwstawieniu: »poł... ostatek« (1): Zoná íze fię gniewáłá [*na swego drugiego mężá*]/ Poł mu [*żebrakowi*] kápluna podáłá. Toć zá dułzę mężá mego/ Dawam iáłmużnę pierwszego: [...] Aż téż gniewem [*drugi*] muž lie porwał: Ostatek żebrakowi dał. *BierEz* P.

Wyrażenie: lek. »w poł szlakiem zarażenie« = *paraliż połowy ciała* (1): Hemiplixia – wpolłfiackiem zaracenie [!]. *Calep* 476b.

Przen (1) :

Połączenie: »poł prawie« (1): Czy cię podobno łczęścicie [*tj. zły los*] pomáłu dotknęło/ A nie pół práwie łercá z pierśi twych wyięło? Stradałéś (ách záłóści) ze włzech miłłzýy żony *KochFrag* 52.

αα. *O częściach ciała ludzkiego* (3) : Wezmi gębki modrzewowey iako poł pięcici, y łkraiać na kielko káłkow włożyć w garniecz miodu *FalZioł* V 94v; Przeto Ammon połłom Dawidowym chcąc im lekkość wyrządzić/ ogolił poł brody káždemu *BielKron* 70v; ktorą [*skórą ugotowanego lina*] nietelko puł gęby/ ále y obie oczy/ kazał mu [*panu Pukarzowskiemu*] był Skotnicki zálepić. *GórnDworz* Tv; [*Semicaput Pułgłowy. UrsinGramm* 180 (*Linde s.v. półgłówek*)].

B. Oznacza ilość lub wielkość będącą połową czegoś (668) :

a. O liczbach i w inny sposób wyrażonych ilościach (21) : Też niektorzy piją z winem drijakiew po poł czwieri biorąc *FalZioł* V 63, V 106v; yfch wełpawy v fcholtiffa twarogu polkopi vkradl fkołcha *LibMal* 1544/92v; Weźmi náśienia ślázowego/ ile chcefz/ [...] pieprzu czwarthą część/ á poł czwartey części náśienia pietruńczanego/ tho wzyftko zwierciawfzy z miodem zmiełzác *SienLek* 109v; Bo dwánałcie Pátriárchów mozełz poczyśc zá poł liczby tey/ ktorzy śpráwowáli y vczyli ludzi w zakonie stárym/ iáko mieli wierzyć obietnicam Páńskim *RejAp* 48; Iełli *Diameter* będzie ná dzieśiáci łokiet/ weźmi puł liczby téy/ to iełt/ pięć łokiet *GrzepGeom* F3, K3; Tá Synwagá tym obyczáiem ma być vrobióna. [...] ná dłuřz Ośm łokci kupieckich: á ná śzérz ná półczwierci *Strum* B2; a natym dworze yełt dłuęu pol sta m. [= *marek*] *ZapKościer* 1585/61; [Męndel. Ein Mandel. Puł męndelá. halb mandel. *Wokabul* 1539 M2].

W składni zgody [nadrzędnikiem jest przyimek „po” lub czasownik o rekcji narzędnikowej] (2): a ten ślachetny Marczyn Kręłzky Kriřtan przystáł na ten dwor [...] y ma wlořycz 6 syet m. [...] Gdę ma pyerwřzę: pyęnądę połořycz trzi sta m. na przisle Gromnyczę, a sa dwe leczyę ma poczancz dawacz po pol stu ot Gromnycz do Gromnycz ałz do wyplaczenya *ZapKościer* 1585/61; pobor zwykły złożyć/ zá ktory dzieśięć tyśięcy żołnierzá przyczyniwfzy/ ktoryby przez cály rok z polá nie z iezdzał [...]. A tychby dzieśięć tyśięcy pułmilonem ná cály rok odpráwił. *GrabPospR* N.

W połączeniu z nazwą całej jednostki (7): Piłułki powietrzne abys pamiętał brać czwierć albo półczwierci. *FalZioł* V 62v, V 62v, 70, 106v; weźmi [...] prochu z blufzczowego korzenia czwierć łotá náśienia rućianęgo y opichowęgo s poleiowym po poł czwierci łotá *SienLek* 96v; A kędy czeładzi máłło dawáią/ tedy kwartá/ puł kwarty/ ćwierć/ puł ćwierci/ mieć do tego drzewiáne łłoieczi *GostGosp* 74; Snopy kędy wielkie wiążą/ tám po pułkopy máią młóćić ná dzień: á kędy mnieyřze/ tám po kopie iedney *GostGosp* 158.

W charakterystycznych połączeniach: pol czwartej części, czwieri (9), kopy (2), liczby (6), mendela, sta (2).

Połączenie: »puł ... cały« (3): Iełli ieden *Diameter* będzie ná řześci łokiet/ á drugi ná ośmi: wiedz puł liczby iednégo ná całą liczbę drugiego/ mówiąc: Troiá ośń/ álbo czworá řześć/ vczyni cztery y dwádźięściá. *GrzepGeom* G4v, G4v, K2.

b. O zbiorach (10) : Rzekł Ezop [do *Ksanta*]/ á coby mi dał/ Bych tu tobie łkarb vkazał: Rzekł/ dam ci puł łkárbu tego *BierEz* E3, E3, L3; ięli prośc [człowieka, ktory towarzyszył *Tobiaszowi*]/ żeby raczył wźiác á mieć łobie puł części wřyfłtkięgo [*dimidiam partem omnium*' połowicę wřytkięgo *WujBib*] co przynieřiono. *Leop Tob* 12/5.

W charakterystycznym połączeniu: pol (części) wszy(s)tkiego (2).

a. O zbiorowościach ludzkich (6) : *BielKron* 46v; TEdy przyzwał Iehofzua Reubená/ y Gadá/ y puł pokolenia Menářzehowęgo. *BudBib* *Ios* 22/1, *Ios* 21/27; y ieden ná drugiego wořłko zbierze/ y po puł Korony [tj. *połowę mieszkańców Korony*] káždy zá łobą poćiąęnie *GórnRozm* C3.

Połączenie: »mało nie puł« (2): izali [*Jan Boratyński*] ze czwórzmá łty Polaków róty řwęy/ bębnámi tylko woiennymi/ pod Połockiem náęnowfzy bydlá tego Mořkiewřkięgo w Dźwinę/ máłło nie puł Mořkwy był potopił? *OrzQuin* R; *PaprUp* I3.

c. *O wartościach materialnych (174)* : ná ktorým [sejmie król i rada] vřtáwili/ iefliby woyny było potrzeba/ [...] mieřczánie [mieli] zwykły pobor puł řzofu dáwác *BielKron* 405.

Połączenie: »poł... a ... poł« (1): Y dał cieść Lućinie corce řwey poł kroleřtwá řwego/ á Tářfiey wnucźce řwey poł. *HistRzym* 27v.

Wyrażenia: »poł dobrego mienia« (1): gdy powiedzwał/ iż w imię twoie [tj. *Chrystusa*] dam przecź poł dobrego mienia řwego *RejPos* 351v.

»poł kroleřtwá« = *dimidium regni PolAnt* (4): Tedy Krol rzekł do niey/ Czegoć potrzebá Krolowa Elřter/ á ocz profiřz/ Byś teź chćiała y puł Kroleřtwá tedyć bęďdzie dano. *BibRadz Esth* 5/3, *Esth* 5/6; *HistRzym* 27v; *RejPos* 320v.

a. *O pieniądzech (167)* : Semiobolus, Pułoboluřá/ cztery pieniąďdze nářze waźący. *Mącz* 257a; Victoriatus, Stároswiecka mińcá puł pieniąďzá który Denarium zowá waźaca. *Mącz* 497c.

W połączeniu z nazwą całej jednostki (15): Iezyerzecz [bierze ća] řtho tholp řřoly nazad řproznem wozem polgrořřza A znakładem ieden gr *MetrKor* 57/115, 59/272v; *FalZioł* III 2b; Piřárze zá Membranę niemáią brác iedno Pułgrořřzá A od wypiřow bez pieczęći iedno grořz. *UstPraw* C2v; Nuź theź wieprzka choćbyś teź zań dał polkopy/ więcz go chwałthem/ młotem/ y czym moźeř przez látho rozetkác/ á pothym máło mu ziárná dodawřzy/ áliř ty kopę zá poćeć/ á drugić y z drobnemi rzecźámi zořtánie w zyřku. *RejZwierc* 108v, 108v; *SarnStat* 804 [2 r.], 816 [3 r.], 1157 [2 r.], 1158, 1162; [*WerSposób* 27].

Przysłowia: řwięte to połgrywny co grywná z niego vrość moźe. *RejZwierc* 108v [*w nawiąźaniu do Matth* 25/16-17 i 20-23].

[A v mnie w tákiejże wadze pięć tálárow/ iáko v ćiebie pułgrořřzá. *PlutBBud* B4.]

Połączenie: »malem (około) puł« (2): Siclus, apud Hebraeos, idem quod Stater apud Graecos, Mińcá v řidów cztery dráchmy waźaca/ około czternařcie grořzy polskich álbo málem puł złotego. *Mącz* 391c, 412a.

Zwrot: »czci za poł grosza nie zostawić [na kim]« (1): By iedno zmářk ná twarzy vyźrzał řwoiey pániey/ To wnet czći zá półgrořřzá nie zořtáwi ná niey. *PudłFr* 76.

Wyrażenie: »poł pieniąďza (a. pieniąďzka) [= monety o najmniejszej wartości]« [*w tym: pisownia łączna* (1)] = *semiobolus Mącz*, *Calep*; *semiuncia Mącz* (3): Semiuncia, Halerz. Wroćlawsky yakoby puł pieniąďzá. *Mącz* 17c, 38ld; *Calep* 965b.

Zestawienia: »poł grosza« [*w tym w skłádni zgody: po poł groszu* (9); *jako jednostka wági* (3); *pisownia łączna* (50), *po 1564 r. stale, więć moźe juź zrořt*] = *moneta srebrna o wartości 1/2 grosza, tj. lub 1/96 grzywny lub 1/60 złotego polskiego; z czasem jej wartość malała (nawet do 1/6 gr); medius grossus JanStat* (55): Bobrka [płaci] řtho tholp řřoly y popolgrořřřzv gdi po řřol yďá *MetrKor* 57/115; Klvcznyk nad tho byerze wyprzeznego albo biczowego od Kařďdego wolv po puolgrořřřzv *MetrKor* 57/120, 57/115 [3 r.], 116, 116v, 117, 118 (19); Teź Mumia z winem pita czo puolgrořřza zawaźy/ zadzierźawa vřineř/ y krew ktora z vřiną wychodzi. *FalZioł* V 85; Weźmi [...] řiarki garźć/ orzechow włofkich za puol grořza *FalZioł* V 108v, V 43, 83v, 92; *LibMal* 1545/106v; Wzyáwřzy z igry puolgrořřzá/ to więć prze Bog [tj. *jako jałmuźnę*] dáią. *RejWiz* 19; *UstPraw* C2v, E3 [2 r.], H2; Dodrans, Puł grořza. Bes/ ořm pieniąďzi *Mącz* 17c; Centussis, Sto ářřes/ to yeřt/ ná nářę monetę yákooby Taler y puł

grofzã. *Mqcz* 47c; *Obolus/ Mińcã/ álbo pieniãdz mniej álbo wiêcej ni¿li nãlze pułgrofzã wa¿aci. Mqcz* 257a; *Kãzimiêrzã Trzeciêgo Iãgełłã Stãut, o przywileiowaniu drobnych pieniãdzy, których valorem liczã dziewiêc w pułgrofzã, nie iest potrzebny: poniewã¿ iu¿ zãginêły drobne pieniãdze y kwartniki SarnStat* 406, 804 [4 r.], 816 [4 r.], 911 [2 r.], 1157 [5 r.], 1158 [2 r.], 1162. *Cf Zwrot.*

~ »poł grosza piorunek« = *pól grosza sfãlszowane, bite w mennicy krakowskiej w końcu XV w. przez Piotra z Kurozwêk o przezwisku „Piorm” (1): wezmi fyrzyłko fkopowe/ á day go tak wiele iako pułgrofza piorunek wa¿y FalZioł* V 38.

»puł grosza szerokie« (1): y kã¿dê dłu¿i niech bẽdã mállemi pieniãdzmi płaconé/ y wyciãgáné: to iest tylko dziewiêc pieniãdzy w pułgrofzã fzerokie [*pro medio lato gvosso JanStat* 376] liczãc. *SarnStat* 407. ~ [*Cf te¿ POŁGROSZEK.*]

»poł grzywny« [*w tym: pisownia łączna (32)*] = *jednostka wagowo-pieniãzna odpowiadajãca 1/2 grzywny (w Polsce – ok. 100 gramom srebra albo 24 groszom); semis marcae Murm, Mymer¹, BartBydg; media marca JanStat (41): Iakom ya nyepobral prosza [...] vasnosczy yako polgrzywny anym go wnyoszl do domv szvego ZapWar* 1505 nr 2008, 1505 nr 1949, 1529 nr 2355; *Semis marcae. eyn halbmarck. Pulgrzywny. Murm* 197; *Mymer¹* 42; *BartBydg* 87, 142; *Item Baran albo owcza za offmy grossy polkkich Item Vyeprz szwynya za polgrzywny LibLeg* 6/119; *Zeznała yłch panyey fwoyey [...] pułgrzywny vkradla wgisdebce zmyefzka pod pyerzyna na lozu, alye mowi ze tho polgrzywny załzyã wrocila panyey y fcerwonym zlothem LibMal* 1546/116v, 1543/74v, 1545/104, 108v, 1546/120v, 1548/141 [2 r.] (13); *A zã drzewo z bãrciã álbo godne ku bãrci [kto je utnie] ma dãc ftronie pułgrzywny/ á fãdowi pulgrzywny. UstPraw* E4, D2v, D3v, E3; *to łotr pãnowie/ [...] Dawnofz ten zã puł grzywny/ czãfem cícho zdradzał. RejZwierz* 83; *RejZwierz* 108v [2 r.]; *Podzupkowi niech bẽdzie dawano pułgrzywny ná tydzieñ SarnStat* 376, 303, 375, 476 [2 r.], 669 [2 r.], 680 [2 r.], 901, 903. [*Cf te¿ POŁGRZYWNIE.*]

»poł kopy« [*w tym: pisownia łączna (36)*] = *30 groszy; media sexagena, triginta grossi JanStat (37): Iakom ya nyevylovyl [...] lynow et karaschy szamowthor wyego yezyerze gwalthem vasznoszczy polkopy podla poszw. ZapWar* 1504 nr 2017, 1503 nr 1952, 1505 nr 1966, 2007, 1570 nr 2073, 1512 nr 2106, 1513 nr 2134, 1520 nr 2259; *dwye fvknyã vkradl yedna czerwona za polkopi, druga czarna LibMal* 1544/86v; *yłch [...] przifchla nyerichlo y wzyãla polkopy przełz grofła. LibMal* 1546/117; *pułzkã wełchpithalyu [...] vkradl wthey bilo polkopy pyenyedzy LibMal* 1547/124v, 1544/79 [4 r.], 90v, 92, 1545/95v, 108v [2 r.] (20); *byłã wielka drogość w Polfzcie/ thãk i¿ ieden korzec żytã zã puł kopy był/ przez wielkã mokrość. BielKron* 388; *RejZwierz* 108v; *Funt gwoździków/ zã pułkopy. Funt cynãmonu/ zã pułkopy. Funt kwiãtu mułzkatowêgo/ zã pułkopy. SarnStat* 274; *tedy Podkomorzemu pułkopy/ to iest trzydzieści grofzy/ [...] obiedwie ftronie/ pozwãna y powodowa zãplãciã máiã SarnStat* 473, 274 [2 r.], 1177.

~ *W charakterystycznych połączeniach: pol kopy dać (3), po¿yczyć, ukraść (2), wziãc (4); jako pol kopy umniejszyc [kogo], uszkodzic [kogo]; (jako) pol kopy (groszy) wa¿ności (być) (6); za pol kopy kupowany (4), przedać (przedawany) (12), suknia. ~ [Cf te¿ POŁKOPIE.]*

[»puł orta« = *połowa wartości monety srebrnej, bitej w wielu krajach europejskich XVI – XVII w., o zmiennej wartości: Drachma Halber Ort Puł Ortã ArtNom* N3]

»puł sykla« [w tym: jako jednostka wagi (1)] = *dimidium a. media pars a. medium sicli Vulg (4)*: A to káždy da [na ofiarę do świątyni] kthory iedno poydzie w liczbę [tj. będzie podlegał spisowi ludności]/ puł Syklá według miáry kościelney. Syklus/ ma dwádzieściá Hálerzow. *Leop Ex 30/13, Ex 30/13,15*; człowiek on wyiął náufzniczę złotą/ ktora ważyła puł fyklá [*semisis pondus eius*] (*marg*) Tu ná tym mieýfcu fykl ná wagę złotá ma być rozumian/ á nie ná pieniądze. (–) *BibRadz Gen 24/22*.

»poł szeląga« [w tym: pisownia łączna (2)] = *semis solidi Murm, Mymer¹, Mymer², BartBydg (5)*: *Murm 197*; *Semis solidi Halbfchilling. Pułszeląga. Mymer¹ 42; Mymer² 44; BartBydg 142, 145b*.

»puł talara (a. talera)« [w tym: pisownia łączna (1)] (2): kupczevi yednemu ze wroczlawya pulthalyera y Czerwony Zlothi vkradl *LibMal 1550/152v*; Státer, ważył dwie Didráchmie; iáko y ficlus: iáko v nas puł tálará. *WujNT 71 marg; [ArtNom N3; Semitalerus Pułtalerá. UrsinGramm 358; Pułtalerá/ Stater, siclus, medium numi Ioachimici. Volck Xxx]*.

»poł złotego (węgierskiego)« [w tym: jako jednostka wagi (7); pisownia łączna (2)] = *tetradrachma Calep; medius florenus JanStat (16)*: wezmi [...] prochu skoriandru czo złoti zaważy/ Cinamonu tartego/ gwóźdźkow czo poł złotego⁸⁰ zaważy *FalZioł I 38d*; Gdy go [*koperwasu*] kto wypije z miodem tak wiele czo poł złotego zaważy, glińty z żywota wypáda. *FalZioł III 39d, III 2c, V 24v, 82, 85, 87*; zá ktore [*sto bakarów, tj. 400 beczek cynamonu*] dał ítárfszy nász pieniądze złote/ krzyżaki zową/ puł złotego Węgierfskiego płáci ieden. *BielKron 454; Mqcz 391c, 412a; Calep 1061a; WyprPl B2v, C2v*; A cokolwiek z tego puł złotego zbędzie/ zápláciwfszy myta y naklády ná bićie monety/ to niech ku [...] Rzeczypołpolitéy pożytku fie obróci. *SarnStat 340, 340 [2 r.]*.

Wyrażenie przyimkowe: »z puł« = *dokładnie połowa (może już z odcieniem przybliżenia) (2)*: [*Pleban płaci za rynsztunek wojenny dla swojego sługi*]: Iuż pułdziewiętá [złotego] maćie/ prawdziwe że dofyć: [...] (–) Przyłóżyćie spułzłotego/ taniec fie puściły *WyprPl B2v, C2v*.

d. O wymiarach (geometrycznych) (175) :

α. O wymiarach liniowych (45) : *Circumferentia* tedy thu íeft miáfto dluzéy/ á puł Diámetru íeft miáfto ízérzéy. *GrzepGeom H4v*; A íefli chcéfz [...] to Koło [tj. jego powierzchnię] zmierzyc [...]. Weźmífz puł Diámetru [tj. średnicy koła] cztery łóckie/ wiedzże íe ná puł Circumferencyéy [tj. pomnóz przez połowę obwodu koła]/ to íeft/ ná pułtrzeciánaftá łóckíá *GrzepGeom I2, H4, H4v, I, I2, K3 [3 r.]*.

W połączeniu z nazwą całej jednostki (5): [*plaszniik więtszy*] íeft wyfzi niż łókieć/ á mnieýfzy iáko tego puł *FalZioł I 114c*; A brzeg [*ołtarza*] czternaście łóckí wzdłuż/ po czternaście łóckí w íferokości ná czterzech węgłach íego: y wíeniec około nie⁸⁰ ná puł łóckíá/ á pośrzodek íego ná ieden łókieć wkoło *Leop Ez 43/17; GrzepGeom Iv*; nie day w Stáwie brác źiemie głébiéy íeno ná pól łóckíá/ á náwiécýy ná łókieć *Strum E4v; SarnStat 1162*.

Połączenia: »puł ... cały« (1): która fummá pochodzi/ kiedy kto puł Diámetru/ to íeft/ pięć łókieć wiedzże ná cały *Diameter*, to íeft/ ná dziesięć *GrzepGeom F4*.

»niemal puł« (1): Człowiek iákiś [...] ná potworney grał trąbie/ ták iż co raz/ to íey łóbie niemal puł łóckíá w gárdło pułzczał *Górndworz P4*.

Zestawienia: »poł łóckia« [w tym: w składni zgody: po pol łóckiu (1); pisownia łączna (1)] = *dimidius cubitus Vulg (8)*: Do kołcioła [*darował Demetrius*] [...] ítoł złoty [...], kthory ítoł w puł łóckia

nawzmiąłz był. *BielŻyw* 114; v panyey Zuchowłkyey plothna na fcharftuch foby od fthuky vkroyła pol lokczya *LibMal* 1546/116; *Leop Ez* 43/17; *GórnDworz* P4; *RejZwierc* 58; Idź ná dół z wagą/ á coć niłkości przybędzie ták żebyś iuz nie mógl dośiąć z wagą/ miéy przy łobie łokieć ná czwierci rozmiérzóny/ Skłádayże łobie po półłokciu [*może od: półłokcie*]/ ták żebyś fye nie fchylał ważąc álbo téż nie wfpinał. *Strum Cv*, E4v, Ov.

»poł mile« [*w tym: pisownia łączna (7)*] (15): thedi pyothrek chczyal v yednego fcholtyfcha polmylye od rzeki wmylowye podkopacz fyą do Comory po fchati *LibMal* 1543/15; powyedzial yf porthki Mruczinkiego [...] zoftawyl wgofzczynczv pol mylye za fzliefzinem przy drodze Kleczewfkiey *LibMal* 1554/192v, 1547/126v, 135; A dálekoś niecnoto odiechał od niego/ Mnimalfz by grzbietu było poł mile fzkápiego. *RejFig* Bb6v; v Konftántinopolim morze fciefniło fie wielkimi ciálnościami kthore fą by drzwi morzá Pontfkiego/ [...] á thy ciálności zową Bolforus/ bo to przeście morzá puł Włofkiey mile ma *BielKron* 273v; [*w mieście Edynburgu*] Ieft przedmieście ná zachod pułmile ná dłużą. *BielKron* 277v, 307v; *HistRzym* 30; *ActReg* 49; Łowienia Ryb [...] Zakon fám będzie miał wolność w téyże rzéce Bierzwieniku álbo Notefzy wzgórzę idąc y nádół ná półmile od moftu: który idzie ku Polfzce. *SarnStat* 1073, 1073 [3 r.], 1162. [*Cf téż PUŁMILE.*]

»poł piędzi« (1): WOłowe oka [...]/ ziele fámó krzewifte/ gałáfki ma na poł piędzi dłuęie *FalZioł* I 94b.

»poł staja« (1): Semiiugerum, Półftayá. *Mącz* 381d. [*Cf téż POŁSTA*], POŁSTAJANIE, POŁSTAJE.]

»poł stopy, [nogi]« [*w tym: pisownia łączna (3)*] = *semipes Mącz*, *Calep* (8): na poł ftopy na głębią fadzą banie w ziemię *FalZioł* I 39c; Echyni. [...] Ieft na poł ftopy ribka mała *FalZioł* IV 34b, IV 34a; Semipedalis, et semipedaneus, Pułftopny/ napułftopy. *Mącz* 294a, 381d; rodzonemu Sinowcowi Bifkupa Poznanfkiego noge mało nie napułftopy vtrzelono *PaprUp* G3v; *Calep* 965b [2 r.]; [Semipes Pułnogi. *UrsinGramm* 161].

[»poł sznura [= *jednostki miary długości*]: Naprzód plac wójtowski przy mieście, na którym jest folwark: jest go wzdłuż staje i pół sznura, a wszere staj 2. *LustrWpol* II 189.]

β. O powierzchni (19) :

Połączenia: »puł ... ćwierć« (1): Ten więtfzy Kwádrat/ tylé dwoie więcéy ma w łobie á niż mnieyfzy: ábowiem Klin b.c.d. który ieft puł Kwádratu mnieyfzého/ ten mówię Klin ieft czwierć Kwádratu więtfzého *GrzepGeom* F3v.

»połowica ... puł« [*szyk 1:1*] (2): A ták Klin a.b.c. tákże Klin b.c.d. ponieważ puł Kwádratu ma/ á w Kwádraćie tyléż ieft iáko y w *Romboides*, tedyć połowicę tego muśi miáć co ma *Romboides*. *GrzepGeom* H2; A ten Klin/ ponieważ połowicę ma Figury *Romboides*, przeto téż puł thego ma co Kwádrat. *GrzepGeom* H2v.

»przynamniej puł« (1): POdwoyfski ma być obieran przes Woythá y Przyfyęzniki z ofyádłych ludzi/ wízákże niebárzo znácznych/ coby miał przynamniej puł łanu Ofyádłóci. *GroicPorz* g2v.

Zestawienia: »puł łanu« (1): *GroicPorz* g2v cf »przynamniej puł«. [*Cf téż PUŁŁANIE.*]

»poł morga« (2): *Iugerum* tedy Rzymfkié/ vczyni Puł morgá Mázowieckiego/ y ośm Pólek. *GrzepGeom* N2; Przyfla slachetna Anna Sabafztká [...] y fzyefznala y fzyę [*lege: iże*] przedala dom

swoy włafzny wKofczerzinye Lefzácii Gruntem [...]: zyewfzytką sprawyedliwofzczą ktora kolwyek stara dawna ku themu domu zalefzala y bela tho yeft pol Morga y kawyel y ogrot etc *ZapKofcier* 1584/49v.

»poł włoki« [*w tym: pisownia łączna (10)*] (13): ysz slyachathny yakvb szborakova myal vyszvolycz yanovy lomyenskyemv polvloky roley. *ZapWar* 1506 nr 1976, 1506 nr 1976; Ifz Grzegorz Gowinłki kupiel pulwloki v pomienionego Bartofza *ZapKofcier* 1580/6; zaktore pulwloki wzial [...] marc. czterydzieści *ZapKofcier* 1580/6; A do tey pulwloki pierwżzego męza dzieci nic niemaią *ZapKofcier* 1580/6; ten vcziwyy Maczi Gancz do placzel ty pol włoki Sumy 15 m. *ZapKofcier* 1582/26, 1580/6, 1582/26 [2 r.], 1583/42, 1584/46v, 1586/65 [2 r.].

γ. *O objętości i pojemności (111)*: vczyniń firop s czukrem, á to pić [...] po tak wielkiemu trunkowi czo by poł fkorupy iaia kokofzowego mogło być *FalZioł* I 79á; Wodka kthora ieft nowego fłożenia tak ma być dzialana, Wziąć ziele wężownik j zkorzeniem dwie części/ trzemdały iedną część/ Kofzyfzczka poł części *FalZioł* V 70v, V 99 [3 r.], 100, 104, 104v [2 r.]; [*Pani*] Profiłá go [*pana*] by k niemu/ poł czálze wypilá [*tj. połowę zawartości czaszy*] *RejFig* Bb4; kryłtérę z tychże wód fiárczánych mu dáć/ wziáwfyzy wody trzy kielifzki/ oleyku Liliowégo/ Bobkowégo/ miodu przáfńego po dwie łyfzce/ fiárki fczubábć/ foli pół/ y ciepło wlać *Oczko* 33v; A potym z chlebem gárniec mleká ziadfzy/ iábłek z kopę/ á pultrifułá gniłek zpázfzy/ do tego fztukę mięfá [...]/ máło iuz o zábki włofkie dbał. *WerGość* 242; [A starosta bartnikom płacić by miał półsanka miodu *LustrMaz* I 98].

W połączeniu z nazwą całej jednostki (9): Też gdy wezmiesz tych koczenkow dobrą garfć, rozinkhow drobnych połgarfci, [...] namocz ie w ferwacze *FalZioł* I 128c; Wezmi [...] fzafranu poł łyżki/ oliwy/ albo fwieżego mafla przetopionego małą łyżkę *FalZioł* V 92v, I 5a, 13c, 48a, II 15b, V 93; *Oczko* 33; *GostGosp* 74.

Połączenia: »i [= *nawet*] puł« (1): Znaydzy iakiego Doctora Bys mu miał dać y puluora [!]. Tych to niefbednich pieniędzy Boć my nić ponich wtey nędzy. *RejKup* f5v.

»jakoby [= *około*] puł« (2): A to rozmoczywfyzy kęs chleba w winie á na ten chleb połypać [*proch*], tak wiele iakoby poł włofkiego orzecha *FalZioł* V 90v; Náfkrob mydłá Barfkiego iakoby poł iáiá *SienLek* 61.

»poł... a ... puł« (1): ty rzeczy przetłukfyzy trochę warz w wodzie á w winie rowno/ wina poł kwarty á wody poł kwarty *FalZioł* 117c.

Wyrażenie: »poł wora« = *dużo pieniędzy* (2): A niż odpráwifz doktorá Tedyć vbędzie poł worá *RejRozpr* Fv; *RejKup* f5v.

Zestawienia: [»puł beczki«: Od miodow ftárych fowito káždy ma dáć/ od beczki po grofzy dwudzieftu y czterech/ á od báryły álbo pułbeczki/ po grofzy dwánaście. *UniwPobor* 1593 32.]

»puł ćwiertnie (*a. ćwierci*), [wiertela]« [*w tym: pisownia łączna (2)*] (3): Semimodius, Pułczwiertnie/ pułkorcá. *Mącz* 228d, 382a; Atóz małz w tym woreczku/ ćwierć grochu piękńego: W drugim pięcioro chlebá nie bárzo grubégo. Rzepy wedzonéy będziefz miał puł ćwierci dofyć *WyprPl* C2; [*Wokabul* 1539 M2; Miar słodowych przychodzi do roku 400, mniej czasem więcej, miarę płacą po gr 9, a czasem po gr 10, facit fl. 120. W słód 1 zawarzają wiert. 6, od którego do zamku dają słodu,

jaki się trafi, pół wietrela [!] miary wierzchowa tej. *LustrWpol* II 59]. [Cf też POŁĆWIERTNIA, POŁWIERTEL.]

»poł garnca« [w tym: *pisownia łączna* (1)] = ok. 2 l; *metreta Murm, BartBydg* (5): Metreta, eyn moß von tzweien quarten. Pułgárnca. ut quidam suspicantur. *Murm* 195; *BartBydg* 90b; Albo vwierć trzy cebule/ á włoż ié w pół gárnca winá dobrého *SienLek* 168; *RejZwierc* 157v; *MWilkHist* Ev; [Puszczał krew kawalkator, dało się mu półgarca wina gr 12 *GębMemor* 175, 168, 169, 175, 178, 181, 196].

~ [Szereg: »halba abo pułgarnca«: tak wierzymy że ná káždego dofyć ielt hálbá ábo pułgárnca winá ná dzień. *RegulaKlon* M3.] ~

»poł gar(z)ści (a. garstki)« [w tym: *pisownia łączna* (15)] (39): Wezmi wierzchow piołynowich poł garftzi: kwiatkow Ceaturzyiey [!]/ y kwiatkow łtołkowych/ y boragowych/ y bagnifkowych: rowne częftzi/ káždego pol garftki *FalZioł* I lb; Wezmi [...] pierwońki/ lebiodki/ maioranu/ káždego łnich po pułgarfci *FalZioł* I 43c, I 2b [2 r.], 3c, 5a, 8b, 11b (37); *SienLek* 39v; *Oczko* 33.

»puł korca« [*pisownia łączna*] = *semimodius Mącz* (2): *Mącz* 228d; Pułkorca owlá z sieczką/ šíaná wiążań ktemu/ Nie cięży łwé boroczno koniowi żadnému. *WyprPl* C2v; [*LustrSand* 64]. [Cf też POŁKORCA, POŁKORCZAK, POŁKORCZEK, POŁUKORCA, PUŁKORCZE.]

»poł kwarty ([a. kwatyrki])« [w tym: *pisownia łączna* (13)] (37): Wezmi łoku ieleniego ięzyku mniej dobrze niżli pułkwarty iakoby trecią częłć kwarthy *FalZioł* 174d; ti włzitki rzeczy zmiełzay z orzechy [!] włóskiem [..], á to po thym włoż w Gorzałkę czoby iey było puł kwarty/ á ktemu przyley ocztu winnego kwartę *FalZioł* II 15b; Wezmi pięć włóskich orzechow/ trzy korzenie ziała tatarzkiego/ to włzytko skrężać łpołem/ á pothym w nowy garniecz włóżyć czoby był w pułkwarty/ y nalać ocztu winnego *FalZioł* V 91, I 3d, 5a, 9b, 11b, 17b [2 r.] (32); téyże wody ocukrowawłszy puł kwarty/ albo trochę więcéy/ wypić nie będzie źle *Oczko* 19; á heminá ielt/ iákomći powiedział/ puł náłzény kwarty: to ielt/ dwa kielifzki *Oczko* 22, 20 [2 r.]; *GostGosp* 74; [Też toż czyni [tj. chroni przed upiciem się] łok lišcia brzołkwiniowego/ gdy go kto ná czczo puł quatirki wypije. *SienHerb* 501b]. [Cf też POŁKWARCIE, POŁKWARTEK.]

»poł łyżki« [jako aptekarska miara pojemności] (6): Wezmi pfié łayno/ [...] Miodu przełnego/ popiołu z ięczmienia vpalonego/ káždego z nich rowne częłci po pułtoru łyżkach/ foli puł łyżki dobrej miari/ zmiełzay thy rzeczy łpołem *FalZioł* V 81, V 77, 85v, 92v; *SienLek* 140, 183v.

»puł omy« (1): Urna etiam mensura continens quaternos congios, Wiádro winá pułomy. *Mącz* 508d.

»puł rączki [= miary miodu]« (1): pudło łliw iáko korzec Krákwłski/ miodu przálne⁸⁰ puł rączki/ ogorkow łurowych wielkie nieckołki/ grochu w łtrączkách cztery mágierki/ ná káždy dzień ná czczo [!] to záwždy ziadał. *WerGośc* 242.

Szereg: »poł albo cały« (1): Weźmi Biedrzeńcu/ Bukwice/ Ruty/ [...] po pułgární albo po cáley kóždego *SienLek* 39v.

Wyrażenie przyimkowe: »z puł« = dokładnie tyle, ile wynosi połowa czegoś (11): wezmi łoku boragowego mniej trochę niż puł kwarty/ wina w ktorem warzono Citra iáblka także też łpoł kwarty *FalZioł* I 17b; Wezmi łzczawiu zpułgarfci albo iako wiele chczelz *FalZioł* IV 46a, I 9b, 120c, 124d, V 77 [2 r.], 85v; *SienLek* 140, 183v; *MWilkHist* Ev.

e. *O wadze (184)* : Rzekł też Pan Bog Moizefzowi/ nábierz łobie wonnych rzeczy co nalepżey woniey/ to ieft/ Mirry ktora lámá ciecże/ pięć fet łotow/ Cynámonu puł tego/ to ieft/ pułtrzeciá ftá *BielKron* 33v.

W połączeniu z nazwą całej jednostki (20): Wezmi łoku pozimkomego [!]/ wodki bąbczanej [!]/ każdego łnich cztyrzy vciję [!]/ miodku Rożanego iednę vnciją/ łoku żorawin puł vncijey *FalZioł* I 52c; Wezmi Dactillow iednę Librę/ miodu puł libri/ połmaż tego oboygá na węglu *FalZioł* III 20b; Wezmi [...] hałunu czyłcie vtłuczonego/ Boliarmeni/ terre figilate/ tego troygá z apteki rowno po dragmie, Litargirium/ blaywafu/ oboygá po puł dragmy/ ziarnek Opij kielko/ zmieszay łpołem á vczyń plałtr. *FalZioł* V 93v, I 13a, 43d, 51b [2 r.], 73c, 86a (20).

Połączenia: »poł... cały« (1): Niech wezmą łmolniku/ Czarnogłowu/ Oboiego po pułfunta/ Niedofpiałku y Pracowniku czały funt *LudWieś* B3v.

»jakoby [= okolo] puł« (1): Wezmi [...] colofonijey/ małtyki/ kadzidla/ wżytkiego rowno po łocie/ eucumeris afinim/ orzecha ciprefowego/ tego dwoygá też rowno iakoby po puł tey wagi. *FalZioł* V 102v.

Zestawienia: »poł dragmy(-u)« [*w tym: pisownia łączna (5)*] (49): wezmi ty piłuy s małfi piłul do lapidelazuli pułdragmy/ á s małfi piłul/ de Reubarbaro też puł dragmy *FalZioł* I 7b; Czynią drudzy trogiją s prochu iego/ s prochu bagnikowego każdego po dragmie/ czynámonu puł dragmy/ prochu z liłcia fenefowego trzeciá część dragmy/ áthe⁸⁰ pożywaią *FalZioł* I 135d; Wezmi [...] omanowego korzenia czo puł dragmy waży/ nafienia pałternakowego też czo puł dragmy zaważy [...]/ vczyń z tego lektwarz *FalZioł* V 86v, I 3d, 12d, 13a, c, 14c [2 r.] (43); Weźmi miodu łzymowánego drágmy dwie/ żołci kożiey y kurzey/ drágme iednę tho ieft po puł drágmu [!] *SienLek* 69v, 113v; piłulkę iednę z łcrupułu/ álbo dwie z puł drágmy/ de rhebárbáro/ alephanginam/ [...] dáią *Oczko* 21v, 31, 32, 33.

»poł funta(-u), libry« [*w tym: pisownia łączna (5)*] = *selibra Murm, BartBydg, Mącz, Calep; semilibra Murm, BartBydg; dimidium assis, semis, semissis, unciae sex Mącz (34:7)*: Semilibra seu selibra. eyn halbpfund. Pulfuntá. *Murm* 194; *BartBydg* 141b; Wezmi łoku alkikengi/ łoku Piotrułtzanego/ każdego puł libry to ieft pułfunta albo mniej *FalZioł* I 6c, II 15c, 16b, 17c, 18c [5 r.], III 14a (27); *LudWieś* B3v; *Mącz* 17c, 381b, c; Weźmi oliwy á ieléniego łoiu/ álbo kozłowego po puł funtu *SienLek* 177v, 161v, 166v [2 r.], 173, 177 [2 r.]; *Calep* 963b. [*Cf też POŁFUNCIE.*]

»poł łota(-u)« [*w tym: pisownia łączna (3)*] (51): Wezmi [...] Bobrowe⁸⁰ łtroiu, Piretrum/ kożdego po pollotu, Safranu czwartą część łotu *FalZioł* I 5a; przylož łzpizgłału z kruzczu iuż przepalone⁸⁰ raz ołowu y hałunu palone⁸⁰, prochu gliłt ziemnych, wżytkie⁸⁰ puł łota *FalZioł* V 100v; [*trzeba wziąć*] Aloe od pułtora łotu aż do puł łotu. *FalZioł* V 103v, I 5b, 10c, 38d, 135a, II 16a (44); Sicilium, sive Sicilicus, pondus duarum drachmarum quarta pars unciae, Puł łotá. *Mącz* 391c; Syr wárzony potym włufzywży/ miálko vtárty/ onego prochu puł łotá gdy ktho z winem pije/ á tego vczyni kilká kroć/ załtánowi biegunkę *SienLek* 101v, 96v, 102v, 104, 141v, 152. [*Cf też POŁŁOCIE.*]

»poł skojca« (1): Wezmi gliny z ktorey gárcze czynią/ żołtek iaiowy, aquam vite puł łkoycza, wodi łtudzienney dwa funthy/ zmieszay wżytko dobrze *FalZioł* II 20a.

»poł s(z)kropułu(-a)« (11): Wezmi w apteczce Całtoreum poł łcropuła/ tho ięft iako grochowe ziarno/ á rołpuć w Nardowym oleyku *FalZioł* V 79v, I 43c, 51b, 74d, 75d, 84c (9); Weźmi bobrowych łtroiow/ nášienia polney ruty/ piretru/ mieczykowego korzenia rowno poł łzkropuła *SienLek* 61v; *Oczko* 31v.

»poł uncyjej(-yi)« (34): Wezmi [...] korzenia łparagowego/ piotrulzczane⁸⁰/ każdego łnich poł vncijey *FalZioł* I 59c, I 32a, 48a, 51b, 52c, 57d (33); Semiuncia - Poł vncy. *Calep* 966a.

Wyrażenie przymkowe: »z poł« = *dokładnie tyle, ile wynosi połowa czegoś* (6): Wezmi łokn [!] babczanego wępółek y znafienie^m babczanem/ y bolum armenum z apteki łpoł dragmy/ Koralow czirwonech teź połdragmy *FalZioł* I 14c; Lekthwarz vczyniony ze dwu części Dragantu, á z iedney części łoku łakricijey/ krochmalu thez z poł vncijey przyczyniwlzy/ vczyn łplałtr *FalZioł* III 26d, I 12d, 16d, 38d, 45b.

f. O czasie (97) :

W połączeniu z nazwą całej jednostki (3): A ięfli łie chudzinká [tj. kobieta] puł roká/ rok krzeczpy/ opiera/ tedy [...] chytrość/ á zdrádá męłzczyznłka ták wiele moze/ iż [...] miłość poczćiwości [...] łpádác łie mułi. *GórnDworz* Bb4; *ActReg* 64; *LatHar* 664.

W przeciwstawieniu: »cały ... puł« (1): iednák kto żołnierłką przez cały/ á Senatorłką przez puł wieku/ condycyá niebołzczykowę [tj. autora tej książki, Anzelma Gostomskiego] włpomni/ przyimie od domowego człowieká bárzo zá wdzięczno [rady zawarte w tej książce] *GostGospSieb* +4v.

Połączenia: [»puł ... drugiego puł«: czy przerweczeni przylsziezni yeden ma chowác łkrzinke y rzeći braczkie pulroka, á drugi drugiego pulroka *MetrKor* 1581 129/64v.]

»i [= nawet] puł« (1): Ktory vpadek łwoy iáko gorzkiemi łzami oplákał/ á iáko łię czerłtwo zbłotá onego porwał/ y puł godziny wnim nieležác: [...] ięft łię czemu dziwowác. *SkarŻyw* 598.

»jakoby [= około] puł« (1): A Gdy otworzył [Baranek, tj. Chrystus] łiodmą pieczęć/ słtáło łię milczenie ná niebie/ iákoby puł godziny [quasi media hora]. *WujNT Apoc* 8/1.

»ledwie (a. ledwo), choć(by) (...) puł« (2:2): A będąc ošierocony łmierćią rodzicow łwoich/ [Antoni Egipcyanin] wępółek z łiołtrą máłuczłką/ ledwie puł roká gołpodárłtwá pilnując/ włpomniáł iáko zá Apołtołow imiona [tj. majátki] przedájąc Chrzełściánie/ pieniądze do nog Apołtołłkich przynołili *SkarŻyw* 55; *StrykKron* 350; Dalei proszą o pieniądze na miesiac ale chocby dac pułmiesiáca *ActReg* 64; *GórnTroas* 53.

Fraza peryfr.: »noc w łwym biegu puł drogi miała« = *była północ* (1): Bo gdy łpokoyne milczenie włłylłtkie rzečzy trzymáło/ á noc w łwym biegu puł drogi [nox in suo cursu medium iter haberet] miáá/ włłfełhmocna mowá twoiá Pánie [...] włłylłtkie káty nápełniá łmierćią *Leop Sap* 18/14.

Wyrażenia: »poł dnia« (2): Pan Lasszky od Crolya Rzymłszkiego yachał do Cessarza łchłorego czelyadzýą podkalem łye włesye poł dnýa chodv za Endrnpoliem *LibLeg* 9/50v; Chłop [...] co połłiády wychodzi [= później niż inni, na końcu stawia się do pracy] 2. pladze y puł dniá znowu odrobić. *GostGosp* 160; [Sic Semidies Pułdniá. *UrsinGramm* 194].

»poł godzinki« = *około pół godziny, z odcieniem: to niedużo* (1): áby łię ferce twoie ná puł godzinki/ álbo godzinkę/ troche od zabaw łwieckich włłpokoilo. *LatHar* 664.

»puł nocy« [w tym: *pisownia łączna* (2)] (3): [pleban] przez pułnocy pijał/ názáiutrz potym záfy Míżá ráno miewał *OrzRozm* H2v; *dimidium noctis praeteriit*, Pułnocy przešlo. *Mącz* 213c; *ZapMaz II G* 97/90.

bibl. [w nawiązaniu do *Dan* 9/27 oraz *Apoc* 11/2-3 i 13/5] »puł tegodnia lat« = *liczba lat równa połowie liczby dni w tygodniu, tj. trzy i pół roku* (2): Krolestwo Antychrištowe nie będzie trwać dłużej iedno przez pułczwártá látá: to ielt/ przez czterdzieści y dwa miešiącá: przez tyšiąc dwiešcie y szešćdziešiąt dni: przez puł tegodniá lat. *WujNT* 103, 864.

»poł wieku, żywota« = *połowa życia, połowa lat przeżytych przez kogoś do pewnego momentu* (2:1): bo iuż iey [*duszycze człowieczej*] było nie zoštało/ iedno tho nędzne puł żywotá tego tu márnego á doczeńego miešzkánia iey *RejPos* 210; *GostGospSieb* +4v; *GórnTroas* 53.

Zestawienia: »poł godziny« [w tym: *pisownia łączna* (6)] = *semihora* *Murm*, *Mymer*¹, *BartBydg*, *Mącz*; *media hora* *Vulg* (28): *Semihora*. *Ein halb stund* Poł godziny *Murm* 14; *Mymer*¹ 5; *BartBydg* 141b [2 r.]; Też *Lektwarz* vczyniony z pigwow/ [...] Ielt barzo dobry naprzeciw kakdey [!] *bieguncze/* przed obiadem w puł godziny wzięty *FalZioł* III 13c; A gdy kęs w gębę włoży/ puł godziny źuie. *RejWiz* 93; *Mącz* 158a, 381d; *RejAp* 70v; Temu káždy z was vfay ná dzyeń puł godziny *PaprPan* H; šiedzenie ták w ónéy wánnie nárządźić/ iákoby nie rázem w wodzie fye zátapiał/ ale poštawłzy/ potym šiadł: potym boki maczáiác/ á štołká vpufzczáiác/ po półgodziny po fzyię fye ochynał. *Oczko* 26, 28; *SkarŻyw* 598; *Calep* 965b; *WujNT Apoc* 8/1. Cf »z puł«.

»poł miešiąca« [w tym: *pisownia łączna* (1)] (6): *Murm* 9; *Semestris*, Czo puł myesącza staro iest abo trva, et sic deducitur a semis *BartBydg* 191b; *Mącz* 216d; Tegoż roku drugie dziećie pod Krákowem ledwo puł Miešiącá máiác od nárrodzenia/ wymownym głoffem nád przyrodzenie/ przyšcie Tátárskie do Polski przepowiadáło (*marg*) Dziećie puł Miešiącá wieku máiác prorokuie o Tátáarach. (–) *StryjKron* 350; *ActReg* 64.

»poł roka(-u)« [w tym: w *składni zgody* (2); *pisownia łączna* (29)] = *semestris* *Mymer*¹; *semestrae* *Mącz*; *medius annus* *JanStat* (46): *Semestris*. *Halb iar* Pułroka. *Mymer*¹ 5; Aiešliby teź kto [...] na špravie a šądzie granicznym, abo ynnem przeciwko *Commiffarzo*^m šie rzuciel floyy a niewzczziel, taki ma bycz wieżá abo šiedzeniem do polroka karąn *ComCrac* 17v; *LibMal* 1553/177; Ieštechmy iáko on chłop co miał kłocie w boku/ A głowá go bolála iuż teź od puł roku. *RejWiz* 61; *UstPraw* A3v; Iuż pánie od puł roká/ fuchych [tj. *bezdeszczowych*] dni czekamy. *RejZwierz* 137v; *BielKron* 21v; *Islándia* wyšep [...] daleko ná pułnocnym morzu šiedzi [...]. Tám nie bywa nocy puł roká/ od S. Witá áž do S. Luciey *BielKron* 294v, 353v; bo co tidzień pirwey šprawił/ To dziš Seym za pułroka boday šię odprawił. *KochSat* B3; *Mącz* 216d; *GórnDworz* B4v; Y štáło šie iednego cżału/ že [król] był zápalon wielką miłostíá ku šwey šieštrze [...]. Y wštał iedney nocy z ložá šwego á šzedł ku šieštrze šwey/ [...] šwá wola vczynił. [...] Potym gdyž było w puł roká dowiedziawłzy on Krol že iego šioštrá ciężká ielt/ zášmučil šie bárzo *HistRzym* 31; [*Celestynus*] šwoie naboženštvo w páłacách Papieškich prowadził. A po pułroku/ gdy widział iáko to vrząd trudny a wielki/ [...] Papieštvo špušcił *SkarŻyw* 473, 55, 57 [2 r.]; ze Pąn Cielzycy Miešzkaiác w Małym Podliešiu liath trzi. y záš o *Contrakcie* nie wiedzác w pulroku mogli wiedziec iako šię ta rzecz toczyła w Šlawutkowie. *ZapKošcier* 1580/16, 1585/57v; *ActReg* 80; NIofeć iuż Wielmožny á Miłostíwy Pánie dawno poškubioná *arrham*

meam literariam [...]. Która ielzczę przed pulrokiem zgotowana/ po Kolędzie Mściwej Ofobie twey chętniową ofiarą pász miála *RybGęśli* A2; Náznáčeníé tych Senatorów ná Séymie ma bydz/ zaráz olób fzelnaście/ ná káždé pulroká olób cztery *SarnStat* 39; A ci [tj. *senatorowie*] máią mieć opátrzenié z fkárbu nálzégo y potomków nálzych: [...] káždý ná fwe pulroká po piáci fet złotych. *SarnStat* 39; A tym/ którzy ná ten czás fą nie osiedli/ doftoieńftwá y wrzędý dzierzác/ iefli od tego czáfu do półroká nie vczynią fie osiádlémi/ doftoieńftwo y wrząd iemu weźmiemy. *SarnStat* 73; WAkáncię wízelákie nadáléy pulroká/ potym iáko fie która otworzy/ rozdawané bydz máią *SarnStat* 76, 73 [2 r.], 80, 154, 239, 410 [2 r.], 1171; áby z tego [pożytku] ftáwił koniá iednego przedniey ármátury/ ktoremu v nas ná pulroká 300. złotych plácywáiá *GrabPospR* Mv, Mv, M2, M3v [2 r.]; [*Wokabul* 1539 M3; *Semiannus Halb Iahr Pulroká ArtNom* A8v].

~ *Wyrażenia*: »puł roka całe« [szyk 2:1] (3): y przez cále pul roká/ tám około Exekucyey rádząc/ niczego niespráwiwfy/ roziechálifmy fye dármo *OrzQuin* E3v; *GórnDworz* Aa6; pan Podfkárbi z Deputaty piéniędzy obliczyć ma ná pulroká cále żołniérsóm *SarnStat* 363.

»drugie pul roka« (4): áby pul roká álbo fześć miefiécy miefzkála [*Prozerpina, córka Ceres*] z męžem Plutonem w piekle/ á drugie pul roká z mácierzá w niebie. *BielKron* 21v; máią fie ziáchác ná tóz mieyfce/ Pan Podfkárbi y Deputáci: y ná Nowé láto znou piéniádze żołniérsóm obliczyć ná drugie pulroká. *SarnStat* 363, 363 [2 r.].

»puł roka letnie« = *zapewne: letnie półrocze, okres sześciu miesięcy, obejmujący II i III kwartał (w związku z wypłatą żołdu)* (1): áby ci [ludzie] táká wypráwę czynili/ ktoráby ná pulroká letnie/ gdyby iá przyfzło wfyfłkę piéniężnym kofztem czynić/ [...] ktoráby mowié iednym grofzem od dźiefiátká grofzy pożytkow fwoich odpráwić mogli *GrabPospR* Mv. ~ [*Cf też PUŁROCZE.*]

Szereg: bibl. »przez czas, (i) (przez) czasy i (przez) poł czasu (czasow); do czasu i do czasow, i do pul czasu« [*tajemnicze i celowo nieprecyzyjne określenie czasu; przez niektórych komentatorów tłumaczone jako trzy i pół roku*] (3;2): Iż ma byé karmiona [*Maryja*] przez czás y przez czáfy y przez poł czáfów. *RejAp* 104; [*Powstanie król różny od pierwszych*] á zniśczy święte wyfokie/ [...] á będą podáni do ręki iego (święci) áż do czáfu y do czáfów/ y (do) pul czáfu [*usque ad tempus et tempra, et dimidium temporis*]. *BudBib Dan* 7/25; *NiemObr* 168, 170; Antichrift nie będzie dlúžey pánował/ iedno przez pulczwártá látá: to iefł przez czterdzieści y dwa miefiácá: *Obiáw*: 11.v.2 y w 13.v.5. Abo przez czás y czáfy y pulczáfu. *Daniel*: 7.12. *Obiáw*: 12.14. Abo przez pultegodniá lat. *Daniel*: 9.27. Co káždé z ofobná vczyni pulczwártá látá. *WujNT* 864.

Wyrażenia przyimkowe: »o [= około] poł« (1): AGdy [*Baranek, tj. Chrystus*] otworzył pieczęć fiódną/ sfłáło fie iefł milczenie ná niebie o poł godziny. *RejAp* 70v.

»z poł [czego (zawsze: godziny)]« = *dokładnie połowa, tyle, ile wynosi połowa (niekiedy może już z odcieniem przybliżenia)* (13): Tež cztyrzy ziarnka nálienia nawrothowego z winem ciepło pithe przed quartaná fpoł godziny przeftaie quarthana albo fie vlżywa *FalZioł* I 49c, [115²]d, 145c, V 27v, 38v, 65, 92v, 93; *SienLek* 141v, 172; *GórnDworz* S7; *WerGość* 249; A gdy tam byli zpułgodziny Hetmanowi zdało się to dlúgo *ActReg* 58.

g. *O abstraktach* (7) : Iuż poł fráfunku vbędzie/ iuż fie dobra myfl mnoży *RejZwierc* 90v.

Wyrażenie: »nie poł rzeczy« = *ważne; niełatwe; negotium magnum, non mediocre* Mącz (6): Panno fłuchay mego fłowá/ Dobrzeć mowi páni wdowá/ Nie poł rzeczy fwoiá wolność/ [...] Lepyey wftąpić do kłafztorá/ Niż zá mąż álbo do dwora *BielKom* G2v, G3v; *Negotium magnum est navigare idque mense Quintili*, Nie poł rzeczy yeft puścić lie na morze/ á zwłafzcza miefiącą Lipcá. Mącz 245a, 213c; [*Pop, tj. goniec, figura szachowa*] Może dáć abfzách/ co teź nie poł rzeczy/ Trzeba fie w ten czás dobrze mieć ná pieczy. *KochSz* B2v; Bo to nie poł rzeczy z Bogiem woynę wieść *LatHar* 158.

2. W połączeniu z rzeczownikiem tworzy nazwy istot złożonych z dwu różnych elementów (14) :

Wyrażenie: »puł psa, puol kozy« = *bardzo brzydki, szpetny* (1): iż/ by teź był dobrze ten tám pan/ puol pía/ puol kozy/ thedy iednák iedná przed drugą [*niewiasta*] miećby go była chciała. *GórnDworz* N.

a. O postaciach mitologicznych (7) :

Zestawienia: »poł boga« = *postać mit., której jedno z rodziców jest bogiem, a drugie człowiekiem, heros, półbóg* (1): *Semideus* – Poł boga. *Calep* 965a. [Cf teź PULBOG.]

»poł człowieka« [*w tym: pisownia łączna* (1)] = *stwór mit., będący w połowie człowiekiem, w połowie zwierzęciem (np. centaur); semihomo* Mącz, *Calep* (2): *Semihomo*, Półczłowieka. Mącz 381d; *Calep* 965b.

»poł człowieka, puol osła« [*stwór bibl.*] (1): Y zbiegną fie tám źli duchowie/ puol czowieká [!] puol oflá [*daemonia onocentauris*] *Leop Is* 34/14.

»poł kozła« = *stwór mit., będący w połowie człowiekiem, w połowie kozłem, faun, satyr, Pan* (1): *Semicaper* – Poł kozła. *Calep* 965a.

»poł wołu« = *stwór mit., będący w połowie człowiekiem, w połowie bykiem, Minotaur* (1): *Semibos* – Poł wołu. *Calep* 965a.

b. O ludziach mieszanej narodowości (5) : *Semigermanus*, Półniemcá. Mącz. 381d; *Semipolonus*, Półpolaká. Mącz 381d, 381; *Semigraecus* – Połgreka. *Calep* 965a, 965a.

3. W połączeniu z rzeczownikiem tworzy nazwy ludzi lub obiektów nie w pełni takich, jak normalne lub typowe (13) :

Zestawienia: »poł chłopa, człowieka, mężczyzny« [*w tym: pisownia łączna* (1)] = *mężczyzna wykastrowany, pozbawiony jednego lub obu jąder, kastrat; semimas* Mącz, *Calep*; *semivir* *Calep* (1:1:1): Mącz 381d; *Semimas* – Poł chłopa, omnifzoni, wirznioni. *Calep* 965b, 966a.

»poł czepca« = *rodzaj nakrycia głowy (zapewne kobiecego), jakaś odmiana czepka (może bez tylnej ścianki)* (1): *Semimitrae* – Poł czepcza. *Calep* 965b.

»poł kmiecia, siodłaka« [*w tym: pisownia łączna* (1)] = *kmieć posiadający o połowę mniej ziemi niż inni chłopi, tj. pół łanu; ubogi kmieć, zagrodnik* (2:1): *Semipaganus*, Pułkmieciá/ ogrodnik. Mącz 273a; *Semipaganus* – Poł fiodłaka kmiecia. *Calep* 965b.

»poł męża« [*pisownia łączna*] = *mężczyzna zniewieściany* (2): *Semivir*, Pułmężá/ mdły/ nieśmiały/ niewieści. Mącz 498c, 382a.

wojsk. »poł miecza« (1): *Semispatha*, Krótki miecz puol mieczá. Mącz 404c.

[»poł rękawa«: = *mały, krótki rękaw albo osobno przyszywana część rękawa; może teź część ubioru wkładana na rękę, odpowiednik dzisiejszej mufki*: czapka na białągłową, aksamitna, niepodszyta; [...]

2 mycce podszyte, aksamintne półrękawa aksamintne; i bramów trochę aksamintnych *InwMieszcz 1583 nr 243.*]

»poł szergi« = *sluga żołnierski wykonujący najgorsze prace albo lichy, zły żołnierz (1)*: Semilixa – Połzergi. *Calep 965b.*

»puł tumu« = *półkatedra, kościół mający niektóre uprawnienia przysługujące katedrom (1)*: [*Miecślaw*] w Kálifzu v S. Páwła pogrzebion gdzie dziś Collegiatá pánny Máriey zowá puł tumu *BielKron 357v.*

»puł wyspy« = *półwysep (2)*: Peninsula, Puł wyłpy/ niepráwa wyłpá która łie po yedney łtronie dzierzý ziemie. *Mqcz 171c, 441d.*

II. Rzeczownik: Śródek czegoś [w tym: czego (56)] (71) :

1. Miejsce lub moment, w którym stykają się dwie połowy czegoś (52) :

A. O miejscu (33) :

a. O obiektach jednowymiarowych (lub traktowanych jako takie): umowna linia, równo oddalona od początku i końca (28) :

α. O długości czegoś lub odległości między dwoma punktami (17) :

Wyrażenia przyimkowe: »do puł« = *do połowy (1)*: vłtháwił Mielzko/ áby/ gdy czćiono we młzy Ewángielią łwięta/ káždy do puł mieczá dobył/ będąc gotow vmrzeć o wiárę Krzełciańłką. *BielKron 344v*; [Duch iego iákoby łtrumień zálewáiąc áż do puł łfyie [*ad medium colli*]/ ku wyłráceniu narodow do łłczędu *Leop Is 30/28 (Linde hasło: pólszy)*].

»w puł« = *na środku, w środku (15)*:

~ *W peryfrastycznym określeniu zaćmienia księżycy (1)*: lecz promienie iego [słóńca]/ Dofiągáią łwą mocą łtworzenia káżdego. Włzák to częłto widamy kiedy łie przygadza/ Gdy łie łłóńce z miełiacem w puł zyemie [*może zamiast: ziemią*] przeładza [*tj. gdy ziemia znajduje się między słońcem a księżycem*] *RejWiz 145.*

Połączenia: »w puł prawie« = *dokładnie na środku [szyk 1:1] (2)*: *KwiatOpis A4v*; Między témi [*dwoma kołami*] w puł práwie/ kołó/ téy wielkości Co y mlęczné/ trzyma łye niebiełkiéy łwiátłóści. *KochPhaen 19.*

»w puł prawie« = *mniej więcej w środku (1)*: Bo kiedychmy od grobu łzły Y w puł drogi práwie były. Vłtniechmy z łamym [*tj. Jezusem*] gadáły *MWilKHist I2v.*

Zwroty: »jąc w puł« (1): A łrózdkiem idąc [*Hektor*], łuffy trojańskie łamowál, Jąwszy w puł oszczep *KochMon 21.*

»nie ustawać w puł drogi« = *nie przerywać czegoś (1)*: A thák nie vłtaway w.m. w puł drogi: ábowiem kiedy [...] powiełz j wyłłowilz białyłgłow vczynki/ á łpráwy łławne/ wiele łie ich łthym popráwi. *GórnDworz Z4.*

Wyrażenia: »w puł drogi ([*miedzy czym a czym a. od czego do czego*])« (3): Tolsburg. Zamek nád odnogą wyłzey pomienioną: á práwie wpuł drogi miedzy Nerwą miáltem á Rewlem łeży. *KwiatOpis A4v*; *SkarŻyw 183*; Ktory [*zamek*] łeży od Kofzic do Egru wpuł drogi *CzahTr Hv.*

»w puł drogi, kresu« = *w połowie trasy, którą się przebywa, w trakcie odbywania podróży [w tym: przén (3)] (6:2)*: Óciec łkoro łkólztowál poczuł łrucinę/ y precz wyiechał [...] / y w puł drogi dla

ciężkości truciny vmárł. *BielKron* 258v; Medium iter capessendo, Gdy w puł drogi byli. *Mącz* 35c; y w thym zawodzie/ gdzie więdzy ludzie ku dośtoienśtwu/ á wyfokiey ftołicy bieżą iedne wpuł krefu/ drugie práwie wthen czás/ kiedy dobiegáią/ trzecie hnet z miefczá/ iż áni požádanego krefu zázrzc mogli/ obala *GórnDworz* Dd7v; *SkarŻyw* 134; *MWilkHist* I2v; *GrabowSet* E3v; Stradales [*Radziwile*] ze wfczech milfczcy żony [...] Názbyt fczeńśliwy názbyt zdales lie bydz Bogu Rádziwile/ bys był w tym towarzysztwie/ progu Swych lat ofátnich dofzedł: w pól kréfu nie byłá/ Kiedy cię twoiá biedna Hánná vpuściłá. *KochFrag* 52. Cf *Zwrot*. ~

»w poł« = *do połowy* (1): Vgodził mu [*tj. żurawiowi*] ftrząką w nos [= *dziób*]/ ktora w poł przepádlá [*tj. przeszlá*] *KmitaSpit* C5v.

β. O wysokości; umowna linia dzieląca coś na górę i dół (11) :

Wyrażenia przyimkowe: »do poł« (4): [*Marchołt*] głowę miał wielką/ czoło fcyrokie/ [...] wfcy kołmáte á zwielfone do poł licá *March*¹ A2; Napełnić fklenicę kwieciem wonnem á zakric dobrze [...] á obfypac piáfkkiem do poł fklenicze *FalZioł* II 2a; iefliby nie był dobrze koń hárowan/ tedy weźmi gliny/ octu/ háłunu/ iáiec/ zetrzy to weśpołek/ potym námaż mu nogi od kopyta aż do połbokow *SienLek* 190v, 188v.

»przez poł« = *przez środek* (5): Otóz mym zdánim, nie źle wedle zwyczáiu dawnego: l/ łácińskie zoftáwic, á przy tym drugie polskie z kréfką przez pól ták/ l *JanNKar* F, G [2 r.], Gv; Z troie [*tj. są trzy odmianki litery z*]: pirwzé iako to zAmek: drugie z kréfką na wirzchu/ iako tu mrožno: třecie z kréfką přez pól/ iako tu žiweś. *JanNKarKoch* G.

»w poł« = *w połowie* (1): Co fye więc y w ftudniach głębokich przytrafia/ cóm łam w Lómzie widział: że piérwzého wtóry/ wtórego trzeći wyciągác chcąc/ wpół ftudniéy od fmródu omdléwáli y márli. *Oczko* 25v.

»w poł« = *w połowę, w środek* (1): chočia powiádano iż Pułzkarze byli Krześcijanie przetho folgowáli/ bo drugie kule w poł drzewiec tráfiály *BielSpr* 56v.

b. O obiektach ujmowanych dwuwymiarowo: umowna linia biegnąca środkiem, dzieląca coś na dwie strony (2) :

Wyrażenie przyimkowe: »w poł« = *przez środek* (2): y teyże nocy puścił Pan Bog wiátry bárzo wielkie ná morze/ y vczynił drogę wpuł morzá/ á po bokách poštáwił mury zwody wyfokie *SkarŻyw* 481; [*jedno z kól niebieskich*] Lwá po pierśi/ y po brzuch/ aż ku pośládkowi Záymuie: á w pól grzbietá przychodzi Rákowi. *KochPhaen* 18.

c. O obiektach trójwymiarowych [w tym: przen (1)] (3) :

Wyrażenie przyimkowe: »w poły« = *o ciele ludzkim: w talii, w pasie* (3): Matuchna rączki wznofila/ wiázt go [*Jezusa*] hciała/ ale Iozeff cialo podiał w poly ij oblapil/ aż Nikode^m z nog gwózdź wybil *OpecŻyw* [155]; *KochFr* 67; Ale y žiemiá nie iefł bez fwoiéy ozdoby/ Bo y tę bóg ofzláchcił džiwnémi fpofohy: To/ górami/ to lály/ [...] A w poły [*tj. w obwodzie*] iá przepáł morzem vrownánym/ Profto iákoby páfem frébre^m okowánym. *KochFrag* 22.

B. O czasie (18) :

Wyrażenia: »puł dnia« = *południe, godzina dwunasta w dzień* (2): w ciémnościách wznidzie świátlóść twoiá/ y ciémności twoie będą iáko pułdniá. *SkarKazSej* 662a. Cf »w puł dnia«.

»poł postu« = *śródpóście, dzień w którym przypada połowa postu (4): Cf Wyrażenia przyimkowe.*

»puł roku« = *środek roku, moment, od którego jest tyle samo dni do końca roku, ile ich upłynęło od początku roku (1): Medius annus, Puł roká. Mącz 213a.*

[»puł zimy« = *środek zimy, czas najcięższych mrozów, przełom grudnia i stycznia: Bruma, die keltefte zeit im winter/ da der tag am kúrtzeften íft. P. Pułzimy/ álbo Natęźlza źima/ kiedy dzień íeft nakrotfzy. Volck 67; ArtNom B.*]

Wyrażenia przyimkowe: »do poł« (3): *iz nie máłz nád niewiáfty/ [...] bo ony krole y ludzycy póspolite chowáią [...]/ karmiá y nápowáią/ moc y pošílenie dáią/ áz do poł wroščzenia [tj. wieku dorosłego] BielKron 115v; Też od dwudzieftego dnia Czerwcá poczáwfy/ áz do pułsierpniá Miefiácá/ defzcz gwałtowny/ w nocy y we dnie bez przeftanku ízedł Strykron 345.*

~ *Wyrażenie:* »do poł postu« (1): *źimá day fie wćiekłá/ Bárzo nam iákoś groźi/ [...] Pewnie áz do poł poftu/ mrozem nam wynidzyc. RejZwierz 138. ~*

»od puł« (1):

~ *Wyrażenie:* »od puł postu« (1): *Pothym Władziłlaw od puł poftu/ rułzył fie do wielgiey Polfki z młodá krolowá BielKron 381v. ~*

»na puł« (1):

~ *Wyrażenie:* »na puł postu« = *w połowie postu (1): tám [...] kupcy dwa kroć do roku kupie rozmaíte wożá/ ná puł poftu/ á miefiácá Páździerniká BielKron 289v. ~*

»w puł« = *w połowie (9): A gdy iuz było w puł dnia święte⁸⁰ [festo mediante]/ wízedł Iezus do kościołá y vczył. BibRadz Ioann 7/14; BudNT Ioann 7/14; WujNT Ioann 7/14.*

~ *Wyrażenia:* »w puł dnia« = *w południe (1): Wpuł dnia [die media] krolu/ ná drodze vyrzałem z niebá nád światłość łłoneczná oświecáiące mię światło y zemná idące. BudNT Act 26/13.*

»w puł dopołudnia« (2): *Thakze Regina yułch omyenyona przyifchla wpoldopoludnya LibMal 1547/133v; a ono iuz było w pułdopołudń [!] NiemObr 24.*

»w puł lata« (2): *Nabiály verifikowác częfto od Pániey álbo od ftárfzey Dworki przy folwárcech/ wiele ktory tydzień może vzbierác: w puł látá odbierác raz/ á drugi przed ś. Marćinem GostGosp 74, 158.*

»w puł postu« (1): *powyada ze Erafmufzovi Echlyerowi wkrakowye 4 Thalyeri na oknye wgiszdbye lony wpol poftu vkradł. LibMal 1547/129v.*

»w puł wieka(-u)« = *w połowie życia, tj. nie dajác doczekać starości (2): KochPs 82; ále zły towáryfz [tj. zła żona] Odéymie wizytko: że trofki w pól wieká/ Zgryzą człowieká. KochPieś 43. ~*

C. *Gra słów wynikajúca z przenośnego użycia wyrazu „kompas” oraz z przeciwstawienia: „pól nocy” ... „poł zbytków” [„poł nocy” to zdeleksykalizowane „połnocy”, tj. kierunek północny] (1) :*

Wyrażenie przyimkowe: »w puł« (1): *Cnotá mój kómpás/ który nie wpółnocy/ Ale w pól zbytków bije KochPieś 49.*

2. *Miejsce znacznie oddalone od brzegów, wewnątrz (19) :*

A. *O miejscu (13) :*

a. *O obiektach ujmowanych dwuwymiarowo: punkt lub kawałek powierzchni (mniej więcej) równo oddalony od brzegów (11) :* *Tákie mieyfce małz wpirwłzych [oznaczonych też jako trzecie] księgach*

krolewskich [...] w Rozd. 8. w wirszu 64. Który wirsz Brzełscy tłumacze tak przełożyli [!]. Onegoż dnia poświęcił Krol puł sieni. rć. Zás Krakowki tak to przełożył/ Tego dnia poświęcił Krol połowicę sieni. [...] Nie o połowicy to mowi piłmo/ ale ono tylko dáie znác/ iż Solomon tylko wpośrzodku oney sieni czynił Ceremonie/ to ieft nie znadworza/ ále wnątrz. *BudBib* b2v.

Wyrażenia przyimkowe: »w poł« = *na środku, w środku czegoś* (8): ná then čás/ gdy połowie Książąt Pomorskich/ Krolowi imieniem pánów śwych w puł rynku hołd podług zwyczajú czynili *GórnDworz* P4, Y3; Aaron [...] kazał im znośic złoto/ [...] y zwoławfzy rzemieśnikow/ włáł im z nich cielcá takiego/ iákiego widzieli w Egipćie/ [...] y wyfadził go wyfoko wpuł obozu *SkarŻyw* 490; A iefli zás w pól niebá Chyronowé rámię/ Nie przez miarę mglá wielka záfłóni [...]: Ze wfchodu/ nie z południá/ wiátry obiecuie. *KochPhaen* 16; *LatHar* 720; Oni [*doktorowie Kościóła*] fą iáko filary prawdy y świece na świeczniku w puł domu poftáwione/ áby wfzytkim co wchodzą [!] świećili. *SkarKaz* 43a; [A Zácháryasz prorok pyta: Co to zá rány Pánie w puł rćku twoich? A Pan odpowiada: Temi mię poránili w domu tych co mię miłowali *SkarKaz* 103b (*Linde* hasło: *pólrćki*)].

~ *Wyrażenia:* »w poł morza« = *na pełnym morzu* (1): ZEglarz/ choć nań zły w pól morzá wiátr wftanie/ Wždy ma nádzieię/ że ná brzegu ftanie *PudłFr* 21; [W pułmorzá Aegeyłkięgo święta wyfpá bylá *VergKoch* 66]. [*Cf* też **POŁMORZE**.]

»w poł nieba« [o słońcu: *w miejscu właściwym dla pory południowej, na środku nieba*] (1): y ftánęło Słońce w puł niebá/ á do zachodu fię niepokwápiło przez ieden dzień *SkarŻyw* 503. ~

»w poł« = *w środek* (1): Iako my othym dobrze viemy iss on onego nyeubil y nie zadał iemu trzech ran krwawych vedwa palcza a trzecia wpol rekj prawey *ZapWar* 1549 nr 2678.

»w puł« = *do wnętrza* (1): Názáiutrz tedy rozfzykował Saul lud ná trzy hufy/ y wtárgnął wpuł [*in medium*] obozu przed świtaniem *BibRadz* 1.Reg 11/11.

b. *O obiektach trójwymiarowych* (2) : Nie widziałeś żadnego podobieńftwá/ ná on dzień gdy do was [Bóg] mowił w Horeb w puł ognia. *SkarKaz* 278a.

a. *O obiekcie trójwymiarowym półkolistym; punkt środkowy* (1) :

Wyrażenie przyimkowe: »w poły nieba« = *w punkty wyznaczające środek półkul niebieskich, tj. w bieguny niebieskie: zenit i nadir* (1): Sáma ós [ziemska] [...] trwa niezruřzona/ ziemię przenikáiąc/ A w poły práwie nieba obá kónccá máiąc Wćzépioné *KochPhaen* 2.

B. *O czasie* (6) :

Wyrażenie przyimkowe: »w poł« = *w trakcie czegoś, podczas wykonywania jakiejś czynności; nie dokończywszy czegoś* (6): *PatKaz* I 12v; Co chciał w poł obiádá wieczercáć. *RejFig* Aa7v; yżeby [młodzieńcykowie] vmieli [...] konie vśmierzcáć/ y ie ras ku zawodowi y fkokowi pobudziwfzy w fpierać oftrogami/ á zafię wfpcázywfy wodze wpuł biegu ie obracac *KwiatKsiąż* O2; *SkarŻyw* 463; *KochProp* 10; Kto wśi vtraca/ ordináryą prozno má poftánowic: [...] á kto fię w poł nie obaczy/ náoftátek *extremis* láborowác muśi *GostGosp* 154.

III. *W wyrażeniach przyimkowych o różnym stopniu leksykalizacji (wyrażenia te są w słownikach bardzo często tłumaczeniem łac. cząstki semi-, wchodzącej w skład wyrazów złożonych)* (465) :

»na poły, na poł« (409:1) (410) :

1. *Na dwie (mniej więcej) równe części, na dwa kawałki; per medium Vulg, PolAnt, JanStat (60)* : vwarz ie [jaje] twardo/ [...] y rozkroy na poły a wyrzuc żółtek z obudwu części *FalZioł* II 19b; *RejPs* 42, 108v; *RejKup* q7v, x5v; A [figa] ná gąłkach iągód pięknych dofyć miała. Rwac ie łobie młodzyeniec ná poły ią złomił *RejWiz* 34v, 87v, 113, 165v; On [Abram] wzięwłszy tho wślytko/ rozciął ye [zwierzęta ofiarne] ná poły [divisit ea per medium]/ á obie części przeciw łobie zobu łthron położył *Leop Gen* 15/10; *KochZuz* A5; *BibRadz Gen* 15/10, *Act* 1/18; *BielKron* 76v, 90, 94, 396v; *Dichotomus*, Ná poły rozdzielony. *Mącz* 85b; *HistRzym* 133v; *RejPos* 287v, [290]; *RejZwierc* 110v; *Strum* G; *BudNT Matth* 24/51, *Luc* 23/45; *KochPs* 115; [św. Paweł i św. Antoni] chleb ná poły rozłomili y iedli *SkarŻyw* 51; á obieśiwłszy fię [Judasz] rospukł fię ná poły/ y wypłynęły wśytkie wnętrności iego. *WujNT Act* 1/18.

W charakterystycznych połączeniach: na poły dwoić się, przeciąć (4), przedrzeć, przekrawać, przetrzeć, rozci(ń)ć (4), rozdzielony, rozedrzyć się (2), rozetrzeć, rozkroić, rozłomić, rozłupać, rozpaść się (4), rozpuknąć się (2), rozrębować, rozszczepić, złomić (się) (2).

Połączenie: »prawie na poły« (1): Wnet mu [orzacemu pole] fie pług zawądził aż łtąnęły woły/ Aż mu fie lemiesz złomił práwie thák ná poły. *RejWiz* 125v.

α. *Na dwie równe części dla dwóch użytkowników (31)* : Ten łkarb złoty gdy naydziecie/ Nápoły fie rozdzielićie. *BierEz* E3v, E3v; tham w dzielniczy pana Synowczowey iesth łak więnczey nisz wdzielniczy pana striiowey, abowiem isz ssię Iemv traffil Folwark Roliami a Synowczowi Łakami, a pan Synowiecz chce aby ssię Roliami napoły rozdzielili a łakami thesz napoły. *ZapWar* 1553 nr 2685, 1548 nr 2668 [4 r.], 1550 nr 2655 [2 r.], 1551 nr 2684, 1553 nr 2685 [3 r.]; *GroicPorz* f; *UstPraw* B2v; *RejFig* Cc5, Ee2; *RejZwierc* 20; Vmowili też to miedzy łobą [...] Olgierd s Keyłtutem/ áby ieliby dołtáli cudzego pánłtwá nápoły w rowny dzyał rozdzycielić/ tákież y inne pożytki/ iedno tym dwiemá bráćiey [tj. sobie, z pominięciem innych braci]. *BielKron* 379v, 126, 324, 325; *Mącz* 213c; *HistRzym* 12; *RejZwierc* 44v, 88v; *Paprup* 13v; *ActReg* 73; *GostGosp* 44; *SarnStat* 156; [Tego starostwa pożytki są rozdwojone na poły. Zwłaszcza, iż pewne dobra odłączone są staroście na żywność [...]. Drugie dobra k stołu królewskiemu należące, miewali w swym szafowaniu certi administratores *LustrRus* 179].

W charakterystycznych połączeniach: na poły ma być (3), ma iść; na poły (roz)dzielić (się) ((roz)dzielony) (22), dzierzeć, mieć, pomierzyć [= rozmierzyć, mierząc rozdzielić] (2), posieść, trzymać.

2. *W proporcji jeden do jednego, pół na pół (często przenośnie) (61)* : *RejWiz* 64v; Weźmi Dzięwięć bobkow záięczych/ á ták wiele záięczego łerzenia/ [...] źiela co ie zową łwinią włzą/ wedwoy nałob: gliny też tyło [...]/ to wślytko miałko wtłucz/ á rołtworz wodą rożaną/ w ktorą małz włac octu mocnego nápoły *SienLek* 86, 162v.

na poły co i co (1): Iełt też w nim [psalmie 16., złożonym z dwóch osobno zatytułowanych części] nápoły modlitwá y czynienie dzyąk. *LubPs* D2v.

na poły (i) z czym (45): [Bóg] gradem łrogiem potłoczył wślytki winnice ich/ [...] ktory nád przyrodzenia pádał zobłokow nápoły zogniłtem węglem rołpalonem. *RejPs* 116v; *RejRozpr* C3v; Czyż [lege: czciż, tj. czytajże] ty kxiąłky az wnich znaydzie Statek zdworłtwem napoły. *RejKup* b2; MA w łobye ten Płalm [9.] nápoły modlitwę z dzyękowaniem zá wybáwienie od przełładowcow. [Psalm 9. składa się z dwóch części: 1. Dziękczynienie, 2. Modlitwa o wyzwolenie.] *LubPs* Cv, N marg;

A pan co weźrzy wzgorę/ to iáko pies wrzańsie/ Dym mu idzye s páłzczęki/ ták iáko mgłą włáfnie/ Y s płomieniem ná poły/ áż ífkry pierzcháią *RejWiz* 167v, 49, 150; Nie piyał nigdy winá/ iedno bárzo máło/ Y to nápoły z wodą *RejZwierz* 30v, 14v; *Mącz* 146b; Albo weźmi trzy łczyypki tłuczonego náśienia Ogorkowego/ s kminem kramnym ná poły *SienLek* 84v; Weźmi iągód álbo powidl bżowych/ y węglá fołnowégo/ [...] vtárfzy to wełpoł/ wleyże w to winá álbo piwá z octem ná poły *SienLek* 149v, 49, 65, 86, 93v, 167v, 171, 173v; iż to trudno było znieść rozumowi człowieczemu: widząc go [*Chrystusa*] ná okrutnym krzyżu rozbitego/ [...] ácz ten łtrách y łmętek ich był z rádością ná poły/ wiedząc iż łie to ná náłżę rádość/ ná náłżę pociechę dzyało. *RejPos* [108]v, 333; Nuż też kurczątko/ nuż też kaczątko/ [...] włzytko tho [*wyhodować*] nic nie wádzi/ bo to bez trudności á nápoły s krothofilą włzytko być może. *RejZwierc* 109, 70, 76, 109 [2 r.], 136v, 144v, 186; *PaprPan* G2 [2 r.]; W płáczu ciężkim [...] chleb troklıwy iemy: Wino żáłołné ná poły ze łzámí pijemy. *KochPs* 121, 86; Brát ieden wypufzczáiąc go [*św. Antoniego z klasztoru na misje*]/ ná poły zgniewem żártuiąc zniego/ rzekł: Idz/ idz/ podobno świętym zołtániesz. *SkarŻyw* 543, 87; Argentosus – Mielżany z łtrzebrem, napóli z łtrzebrem. *Calep* 93a, 119a, 443a.

~ W charakterystycznych połączeniach: [co] na poły [z czym] idzie, jest, pada, włoczy się; na poły [z czym] bajać, prosić (2), rozkazować, rzec; napóły z długim pieprzem, drobnymi kamyszczkami, grynszpanem, kminem kramnym, korzeniem ślázowym, (psią) krwią (2), łzámí (3), miodem (czystym práżnym) (2), mlekiem niewieścim, octem (3), ogniem, ognistym węglem, óściami, otrębami, pajęczyną, płomieniem, strzebrem, trudną (2), wodą; na poły z bluźnieniem, dworstwem, dziękowaniem (2), gniewem, krotofilą (3), mocą, postrachem, prawdą, radością, szaleństwem, (po)śmiechem (3), wielkim uciężeniem, żartem. ~

Połączenia: »jakoby na poły« (1): warzże to [tj. różne zióła] w ocie áż do połowice wywrę/ po thym precedź/ á w on ocet włóż czyłtego miodu/ iákoby ná poły *SienLek* 40v.

»na poły [jaki] ... a (i) (...) na poły [jaki]« (2): [*kosmaczek*] Iełt przyrodzenia napóły zimne⁸⁰ y napóły ciepłego/ włzakoż wždy więczey ma gorączolci z nieiakłą [!] gorzkością *FalZioł* I 113d; *BielKron* 453.

»prawie na poły« (1): Iż gdy o tym kiedy mówić poczną/ tedy práwie nápoły s połmiechem/ á iákoby o żeláznym wilku báiał. *RejZwierc* 186.

Zwrot: »zmieszać (a. namieszać), zmieszan(y) na poły [z czym]; przymieszać na poły [czego]« [*szyk zmienny*] (4;2;1): *RejPs* 120; Wnet poźrzał ná wíchod łłóncá á zarzá rozána/ Z oną pyękną modrołcią nápoły zmieszána. Obiásniłá włzytek łwiát *RejWiz* 108; *SienLek* 118v, 127, 170; [*Hannibal*] kazał w obożie ná mielżác w wino Mandrágor żiela ná poły s trućiná *BielSpr* 43; Rołkołżnym rzeczom włzyłtkim/ przymiészano Nápoły żółci/ y ludzióm podano. *ZawJeft* 27.

Wyrażenie: »na poły dziki« (1): Semiferus, Nápoły dżiki/ co yełt [z] łwoyłskiego á z dżykiego zwiérżęcia národzono. *Mącz* 120d.

α. O postaci mitologicznej (2) :

Połączenie: »na poły ... a na poły« (1): Centauri populi Thessaliae circa Telium montem, Ludzie o których poetowie piłżá iżby ná poły człowiek miał być/ á na poły kón *Mącz* 47b.

β. O kolorze pośrednim (3) :

na poły z jakim (1): Glaucus – Szarawy na poły zżółtim. *Calep* 457b.

Połączenie: »na poły ... a na poły« (1): rubellum vinum, Czerwonawe wino/ to yeft nie prawie czerwone yáko by nápoły białe/ á nápoły czerwone. *Mącz* 359a.

3. Połowę, w połowie, do połowy (19): Chodzień iedeⁿ gdy w drogę śpiał/ Idąc táko łobie gadał: By Bog dał náleść co dobrego/ Dałbych mu nápoły wżytkiego. *BierEz* L3; Y począł fie dłužy modlitz [...] aże do onego żalmu. Wtobiem gołpodinie nadzieię miał. Tego żalmu napoły łpiewawłfy/ przełtal *OpecŻyw* 102v; *RejPs* 196v; IEden kiedy łzedł w drogę/ kłędzu fie łpowiedał/ A iefliby co znalazł/ pewnie mu obiecał/ Nápoły z nim rozdzielił/ by zań prośił Bogá/ [...] Y nálażł wor orzechow/ iádrká wżytki wybrał/ Kłędzu potym łkorupy ták y z worem oddał. Rzekł/ otoż małz nápoły/ á iefzczę náddawam/ Abowiem więcey łupin/ y worci przydawam. *RejFig* Ee2; In partem mediam decoquere, Ná poły wywárzić. *Mącz* 167a; Lora, Połiednie wino w którym ná poły wody/ cienkułz winny. *Mącz* 197d, 381d; *SienLek* 73v, 103, 132; [*Chyseros*] Rękę Łámátufowę w chyżu łwym poimał: [...] Y do drzwi iá przykował: Ow przynitowány/ Stał w progu iák ná poły łotr vkrzyżowány. *KlonWor* 42.

W przeciwstawieniu: »na poły ... zewsząd« (1): Theatrum [...] Erat aute^m aedificiu^m in speciem hemycicli Nápoły okrągłe yáko by puł miefiacá. Amphitheatrum, Plác ze wżąd okrągły yáko tálérz. *Mącz* 454b.

Połączenie: »ledwy (a. ledwej) na poły« (2): Vix dum dimidium dixeram intellexerat, Ledwim nápoły mowił á yuż wyrozumiał. *Mącz* 501a, 449c.

Wyrażenia: »na poły mniej« (1): A gdy poznam was prawe łaskę má poznacie Y za zboze nápoły mniej pienedzy dacie *RejJóz* N5.

»na poły okrągły« = *stanowiący połowę koła (2):* Pelta, Máła tárćicá [*lege: tarczyca tj. mała tarcza*] ná poły okrągła. *Mącz* 287d, 454b.

»na poły tyło, z tyle« = *połowę tej ilości (1:1):* weźmiż [...] hányżu co trzemi pálcý możesz wżiąć/ ná poły tilo łzáfránu *SienLek* 105v, 162v; [*SienHerb* 494a].

»na poły wałach« = *prawdopodobnie: mężczyzna pozbawiony jednego jądra (1):* Semimas, Półmęłczizny/ nápoły wałách. *Mącz* 381d.

4. Częściowo, nie całkiem, prawie, w znacznym stopniu [w tym: z nadrzędnym przymiotnikiem lub imiesłowem przymiotnikowym (148), czasownikiem (55), rzeczownikiem (10) – w tym: w pozycji orzecznika (5) –, przysłówkiem (5), zaimkiem dzierżawczym (1)] (235): Phanaticus dicitur is cui phantasmata quaedam et variae imaginum illusiones apparent. Eyner dem etliche fantafien vnd mancherlei betrygnus [?] der bilden erfcheynen. Nápołi łfályeyący álbo myłlyący [= *mający urojenia, opanowany przez obsesję*]. *Murm* 73; *BartBydę* 113; Miefo też końskie y inłzych bydláth iedzą nápoły łurowe [*carnes ... semicrudas*] *MiechGlab* 22; *RejPs* 17; *RejRozpr* D3; *RejJóz* L3v, N3; [*mówi biskup do księcia:*] Pewnie będzefli [!] miał Iana [*tj. św. Jan Chrzciel wstawi się za tobą na Sądzie Boskim*] Twa rzeć nápoły wygrana *RejKup* v2, f2v, h6v, n2v, p8v [2 r.], x2v (12); *RejWiz* 46, 73, 82v, 83v, 84v (10); Ieden zołtał Biskupem/ drugi Káłztellanem/ A trzeci s łwey pilności/ iuż nápoły pánem. *RejZwierz* 60, 28v [2 r.], 41v, 88, 100v, 101, 110, 139v [2 r.]; Iużem nápoły ośiwiál/ á iefzczem tákiego roždziału Státutu Polkiego niełyłzał *OrzRozm* D4; *BielKron* 309v, 338v, 464v; Capularis senex, Starzec/ który yuż ná poły w grobie łtoyi. *Mącz* 37b; Plures mea memoria dilabuntur, Nie

mogę wżiŃtkich miánowác nápoły mi ych z pámięci wypádło. *Mącz* 180c, 135c, 203c [2 r.], 213b, 314a, 381d [16 r.], 382a [4 r.]; *LeovPrzep* a4v; *RejAp* 11, 59, 105, 122, 146v; chcę áby fláchcić był nápoły wygráney [w zawodach] pewien/ bo ielli ináčzey/ nie rádżę áby lie kuśił *GórnDworz* I8v, G2; A iuż nápoły grzech ktoby lie nie vpił w dzyeń Ńwięty *RejPos* 225v, 69, 264v, 287, 316, Ooo3; *RejZwierc* 75, 87v, 89v, 90v, 91 (18); Lácina [...] z Niemcżyzną moc v nas biorą/ tak iż iuż v ładow ziemłkich na poły po Lacinie/ a v ładow mieyłckich na poły po Niemiecku mowią. *BudBib* b4v; Y temu [tj. *Konstantynowi Wiśniowieckiemu*] nie nowiná bić nieprzyiacioły/ A w ktorey bitwie będzie/ wygrána nápoły. *PaprPan* V4v; *SkarJedn* 377; *KochPs* 31, 81; [*Juliana*] Włkazálá do onego ktory iey w małżeńftwo prágnął: [...] poki on StároŃtą tey ziemie niezofłtanie/ małżonki zemnie niema, rzecz fię iey to zdálá ná poły niepodobna. Lecż czárt [...] ták pomogł onemu człęku/ iłz [...] StároŃtą zoŃtał. *SkarŻyw* 150, 63, 108, 134, 262; weźmi naprzód z głowy Nápoły iuż przewiędły wieniec fiołkowy. *KochFr* 110; *BielSen* 11; *PudłFr* 72; W Iłzpániey tego/ kto fię raz vpije/ nie tylko do przýŃięgi/ do Ńwiádectwa nie przýpułczáią/ ále máią go zá nápoł czci odłádzonogo *GórnRozm* G2; Semiustus – Na połi zpalioni. *Calep* 966b, 433a, 965a, 966a [3 r.]; TEnże był winien pewną Ńummę pieniędzy X. w któręy iż był iuż nápoły zwátpił/ [...] *KochAp* 11; y vftáwicżne ćwicżenie obrocić [lege: obrocić] fię ná poły w przyrodzenie. *LatHar* 1; y kto po Ńmieeci [!] tylko dáć cokolwiek każe; co dáie/ ná poły nie Ńwoie dáie *LatHar* 650, 604; POkoy role vpráwia/ pokoy ray nápoły *RybGęŃli* Bv; A gdy [pijany] ná poły łzálony/ y owłzem prawie bez rozumu/ będzie iuż do łpánia połožony *PowodPr* 73; *SkarKazSej* 663b; Wnet poddánych wezwawłzy tę rzecz vczyniła/ A y s płáčżem nápoły/ o to ich proŃiła *PudłDydo* B5v, B2; [wszupraneych m. panie ius napolj poszato [zboże] atak [...] nie mogą nycz v.m. odpiszacz iako vyele wktorem dworze vszató bo m. panye ieszcze napolj nygdzie Nieposzató *ListyPol* 1535/92; Papięż [...] poŃtánowił ná Polaki Ńwiętopietrze/ áżeby fię łtrzygli w koło ná poły po mniłku roku 1041. *TurnZwierc* B3v].

W konstrukcjach porównawczych (7): Iuzem też łam zley nadzieie. Iz mam vmrzeć rychłó pewno Napołym iuż iako drewno. *RejKup* f3v; *RejWiz* 66v; *RejZwierc* 62v, 82v; [zdrowie żołądek okaże, jeśli dobrze trawi] czemu ielli fye częŃto przypátrzyłz/ [...] chorób wielu przycżynę/ Inádnie vyźrzcć możełz: którą to dobrze wybaczywłzy/ iuż iákobyŃ nápoły zá wygrána/ á do porátowánia fye/ nadróžnieyłzá drogę nálażł *Oczko* 25; *CzechEp* 308; *LatHar* 317.

W charakterystycznych połączeniach: [z nadrzędnym przymiotnikiem lub imiesłowem przymiotnikowym:] na poły doskonały, dziki, gotowy, mokry (2), myślący [= mający urojenia] (2), niepodobny, odjęty, opalon(y) (2), otworzony, pewien, pijany, podeptany, podparty, pogański, połamany, prochem opierszały, przewiędły, pusty, roztarchany, siwy, spalony (2), sprochniały, spustoszony, stary, starzały, stłuczony, stracony, surowy (2), szalejący (2), szalony (4), śpiący, tonący, uczony, uczyniony, ukształtowany, upadły, upieczony, uŃpiony, uwarzony, wolny, wyciŃniony, wygnan, wygrany, wywrocony, zarażony, zasnęły, zemdláły, zginiony, zgnił(y) (5), zjedzony, zmorzony (2); [z nadrzędnym zaimkiem dzierżawczym:] na poły nie swoj; [z nadrzędnym czasownikiem:] na poły nie czuć, dobyć, nie doprawić, mdleć, ominąć, osiwieć (2), popsować, przegrać, przepatrzeć [= zaniedbać], przestać się, skazić myśl, skazować, nie Ńłyszeć, stracić (2), (o-, po)szaleć (7), szydzić, ustać, walić się, wŃtydzić się, wziąć,

zabić, zbawić, zgnić (pognić) (3), zmartwieć, zstarzec się, zwątpić; [z nadrzędnym rzeczownikiem:] na poły błazen, człowiek (bezrozumny) (2), grzech, niecnota, niewolnik (2), pan, raj, więzień.

Połączenie: »ledwo na poły« (1): Iż człowiek ieden szedł z Ieruzalem do Hiericho/ y w padł między łotry/ ktorego z łupiwszy á z raniwszy/ ledwo nápoły żywego odeszli. *RejPos* 210.

Zwrot: »na poły (ob)umierać (a. obumrzeć), (ob)umarli, martwy (a. umartwion); na poły za martwe leżeć; na poły zdechnąć (a. pozdychać), by zdechły; na poły zabić, zabity« = *semivivus HistAl, Vulg, PolAni, Mącz; intermortuus, semianimis, semianimus, seminex Mącz; semimortuus PolAnt; examinus, exsanguis Calep* [szyk zmienny] (6:30:15:1;8:2;1:1): *BielŻyw* 147; *RejJóz* G6v; poczęli nań fiec/ Dárius [...] vpadł ranny/ á tak go zoştáwili w páłacu ná poły vmárłego. *HistAl* F8, B4, B4v, F8v; *LubPs* L; *RejWiz* 66v; *Leop Sap* 18/18; *RejFig* Bb2; *RejZwierz* 122v; *BibRadz Luc* 10/30; Ieden z drabow [...] przyniośł przyłbicę pełną [wody] Alexándrowi/ ktory wzięwłszy onę wodę/ podawał ią Hetmánom íwym/ będąc iuż łam ná poły martwym *OrzRozm* N4; y zrzádził záfię Pan Bog wielkie gorąco ná głowę Ionałzowi/ s czego był vtrapion/ nápoły zá martwe leżał/ przeto mowił/ wolałbych vmrzeć niż żywot. *BielKron* 92,119v, 126v, 403 [2 r.], 403v, 414v, 425; *Mącz* 10b, 55c, 232d, 367c, 381d [2 r.], 382a, 500d; było ná then čás bárzo zamiełzáne páńftwo Rzymłkie/ y iákoby nápoły obumárło *RejAp* 144, 35, 148; *GórnDworz* D5v; *HistRzym* 45, 67v, 92v; *RejPos* 210v, 237, 242, Ooo4; *BiałKat* 233v [2 r.]; *RejZwierc* 9, 60v, 62 marg, 66, 85v (9); *BielSpr* b4; *BudBib Sap* 18/18; *HistHel* B2; *KochPs* 62; *SkarŻyw* 29, 352; *WerGośc* 220, 243; *Calep* 381b; *GórnTroas* 42; *WujNT Luc* 10/30, s. 237; W którój [bołści] namilłszy łyn twój [...] od onych frogich ran nápoły vmierał. *SiebRozmyśl* H2v; *GosłCast* 20.

Wyrażenia: »na poły darmo« (3): *GrabPospR* M4, N4v; [Złodziej] Na tárgu nieznaíomym towáru odbywa; Ceni ná poły dármo/ á wzięwłszy ísciznę/ mknie precz *KlonWor* 19.

»na poły nagi, nago« = *seminudus Mącz* (4:1): *Mącz* 381d; Iednego czáfu przyłzli do niego pielgrzymowie na poły nádzy *SkarŻyw* 324, 98; *SkarKazSej* 705b [2 r.].

»na poły żyw(y), żywo; na poły jako nieżywy« = *bliski śmierci; semivivus Vulg, Mącz, Calep; semianimus Mącz* (23:1;1): [wędrowiec] w padł ná łotry: Ktorzy go też y odárli: á zádawłły mu rány/ odbiegli ná poły żywego oštáwiłłły. *Leop Luc* 10/30; *RejZwierz* 19v; *Semianimus, Nápoły żywy/ Nápoły vmárły. Mącz* 10b, 382a; *RejPos* 208, 210 [3 r.]; *RejZwierc* 62v, 82v; *SkarŻyw* 29, 134, 167, 226, 261 (10); *KochSz* B3v; Póki go widziéc mogłá/ oczy w nim trzymáłá/ Potym ná łámé tylko iuż żagle pátrzáłá. Ná koniec/ kiedy y ón/ y żagle zniknęli/ Ledwé ná póły żywą łudzy z brzegu wzięli. *KochPam* 83; *Calep* 966a; *LatHar* 217, 677.

Szereg: »prawie a na poły« (1): A tu napirwey małz obaczác moy miły Krześciáńki brácie/ głuchość á niedbáłość vszu swoich/ izci łą prawie á ná poły zátkáne/ iz máło ábo nic dbałz/ ábyś fie przyłłuchawał Bołtwu á dziwnym ípráwam Pána łwego. *RejPos* 207.

5. Razem, wspólnie (o dwóch uczestnikach, przy czym uczestnikiem może być także grupa) (25) : *ZapWar* 1548 nr 2668; [w małżeństwie] Iuż ná poły pieniądze ná poły podułzka *RejWiz* 58; *Mącz* 281c.

na poły między sobą (1): maíą między sobą tho wsistko imienye Nadarzinskie trzymacz nápoły *ZapWar* 1548 nr 2668.

na poły z kim (18), z czym (żywotne) (1): aod [!] wczya nyeprowego [granica poszła] do Tawanya v Towanya przewofi bili v.K.M. na poli sprzekopfkym czarzem *LibLeg* 10/71v; To też iuz więc [żona] ná poły wżytko dzyeli s tobą. *RejWiz* 58; gdyby Rzymiánie semnie Krolá mieli/ Albo zemną nápoły/ gdyby walczyć chcieli/ Nie opárłby mi lie fwiát/ áni żądny mocarz *RejZwierz* 25v; Bo ácz on [Aleksander Wielki] ízyroki fwiát/ możnością poliaadał/ Lecż y ten [Aleksander Sieniawski] poiedzinkiem/ nie zle fśzablą władał. A gdyby ták bez pocżtu/ niewiem ktoby wygrał/ Nie iedenby kto fwiadom/ s tym [tj. Sieniawskim] nápoły dzyerżał [tj. był zwolennikiem]. *RejZwierz* 79; [Gdy król Polski dowiedział się o śmierci hołdownika Romana Wałaskiego] połłał do Piothrá fyná Románowego [pełnomocników]/ [...] kthorzy od niego przyięli przyięgę/ ołd oycowłki dzyerżec nápoły z Olexym brátem. *BielKron* 391; *RejAp* 25v; A nápoły zły z dobrym/ fwiátá wżywáią *BielSat* 14; *BielSjem* 13; *BielRozm* 4; [nאינאם ביל יאחקה נאפולו פֿתווארזיפֿעם *ListyPol* 1548/486]. Cf *Zwroty*.

Zwroty: »nie (chcieć) mieć [z kim] nie na poły« = nie (chcieć) mieć z kimś nic wspólnego, żadnych powiązań (2): *OrzRozm* H2v; Wróćciéłż tedy Antykryftowi Rzymłkiému Tytuły té iego/ nie noście ich ná fobie/ nie miéycie z Antykryfem nic ná poły *OrzQuin* K.

»mie(wa)ć [co a. czego] na poły« [w tym: wszytkiego (2); z kim (6)] = korzystać z czegoś razem z kimś innym, być współwłaścicielem czegoś [szyk zmienny] (7): A co fye tycze bogáctwá Kśiężego/ będziemy go mieć z nimi nápoły/ iefliże oni [...] ná trzy części dżielic będa dochody fwe *OrzRozm* I; Patriarius, Vczefnik który czego ma s kim ná poły álbo winien ná poły czego záftępować. *Mącz* 281c; Tego v Páná fwégo niewolnik żaden niema/ áżeby co miał domá ná poły z Pánem fwym. *OrzQuin* P4, Q4; *RejZwierz* 227; Złoto/ fńrebro/ y wżytko co iedno w pokładzie Małż/ y cokolwiek fye więc vradza ná ładzie. [...] Wfzytko to twoie włáfné/ y fladrowé ftoły: Chybá żonę/ tę z ludźmi małż pewnie ná poły. *PudlFr* 16; A z fukiem [małżonka] do małżonká te fłowá powiáda. Towárzyfzem [lege: towarzyszem] ci ia twoy/ á nie flżębnicá: Wolno mi/ iáko tobie: iam nie niewolnicá/ Wfzytkiego mam ná poły *ZbylPrzyg* A3v.

»mie(wa)ć [z kim, z czym (żywotne)] na poły« [w tym: czego (1), czym (= pod jakim względem) (1)] = mieć wspólne, tj. podobne cechy, być pod jakimś względem podobnym do kogoś (2): Lecż iż człowiek [...] cudności człowieczey [...] nie iedno oczymá/ ále y inemi fmyfły wżywác požáda: nie miłość thego przyczyną ieft/ ále oná chciwość nápełnienia żádzdy cielesnych/ czym ze żwirzety nápoły ludzie máią *GórnDworz* Ll, Gg4v.

6. Wzajemny; wzajemnie (2): Poydą tu fwary ná poły/ Choć nie z yedney będa fżkoły [tj. kłóćący się będa pochodzić z róznych grup społecznych]/ Stároś z młodością woiuie/ Ociec dzyatkom rofkázuie *BielKom* nlb 5; Iáko też Ezáiałż o Egipcie piſze/ [...] Ze fie [tam ludzie] ná poły żywo máło nie poiedli. *RejWiz* 156.

7. Uwzględniając jedno i drugie (1): VKażyfż ty gránice/ pánie zyemiáninie/ Bo tych błot tu nie zyeżdzi/ ledwe w mrozy żimie. Dayże ftorce Stárofto/ by fie nie miefżkáło/ To wnet będa roznice/ ledwe láfu ftałó. Kto fie lepiej záchował/ pan álbo Stároftá/ Ma nápoły wygráną/ á drugiemu chłóftá. Bo tu rzkomo będzemy/ miárkowác ná poły [tj. rozważać racje obu stron]/ Ale zá owym náfzym/ przedfię ciągną woły. *RejZwierz* 101.

8. *Na wskroś, na wylot* (2) : y ięzyk prawie przyfechł ku podniebieniu moiemu/ á práwem fie ftał iáko martwy [...]. Abowiem obftąpili mię iáko pfi wćiekliwi [...]/ á fkloli nápoły ręce y nogi moie. *RejPs* 32; á gdy corę fwoię nápoły vmárłą s płáčzem oblápił/ dobył [*Wirginius*] deki przebił ią ná poły *BielKron* 119v.

9. *Wyrażenie*: »na więtsze poły« = *większość* (4) : Bo fnać ich [*tj. tych księży*] na wietfe poly Czo by ie mogli przezwać woly *RejKup* m4v; *RejWiz* 33v; Zá tymi [*tj. husarzami*] iáchály poczty kfiążątł Słáfkich y fláchtá Słáska/ ná więtsze poły w áklámicie/ á káždy złoty lánecuch miał *BielKron* 328v; náley dżdżowey wody nánie przylož wczesną pokrywká/ á dobrze gliná oblep/ warz áz na więtsze poły wywre *SienLek* 108v.

** *Dubium* [*może: po obu stronach*] (1) : [*Mówi Proteus*:] Ogień/ Powietrze/ Wodá/ ty zwirzchnie żywioły/ Zwierzętá ktore widziłz koło mnie ná poły/ To wśzytko mnie flúżyło *Prot* A3v.

[**o poły**« = *na dwie równe części (dla dwóch użytkowników)*: Thakowáfzye vogoda fthala wrozdzyalye myedzy braczyą rodzoną pany Choczifchewfkimi [...] plyacze karczemne kthorekolwyek flfzą thak wchoczyfchewyczach yako y wbobkowyczach, the mayą bycz na pole. Blonye [...] thefch na poły. Blonye albo pałthwyfzko v zalyek za mołthem pana wawrzynczewym thefch opoly. *ZapWpolKość* 1550 9/313.]

»**przez poły**« = *w pewnym stopniu, częściowo, trochę* (1) : do Dworzánina fie ia fwego wrocę/ kthory/ chcę áby był przez poły vczony *Górndworz* G5v.

»**w poły, w poł**« = *dividue Calep* (50:4) (54) :

1. *Na dwie (mniej więcej) równe części, na dwa kawałki* (11) : *BierEz* N4v; *BielKron* 450; *KochPs* 161; *KochPhaen* 18; Dimidius – Połowiczny, w poły przedzelony. *Calep* 325a; valvae – Drzwi wpoli fie othwie raiące [!]. *Calep* 1101b, 336b; y załóná kościelna rozdarłá fię w poły. *LatHar* 726; *WujNT* *Luc* 23/45.

W charakterystycznych połączeniach: w poł(y) (roz)dzielić [co] (2), przeciąć [co], przedzielony, przepuknąć się, przerzynać [co], rozedrzyć się (2).

Połączenie: »w poł prawie« (1): Który w pól práwie morze rozdzielił czérwoné *KochPs* 199.

α. *O czasie* (1) : Idus – Wpoli przedzielenie miefiąca. *Calep* 500b.

2. *W proporcji jeden do jednego, pół na pół* (2) :

Wyrażenie: »w poły dziki« = *którego jedno z rodziców jest dzikie, a drugie oswojone* (2): Hybris – W polu dziki, z roznich rodzi czow [!] vrodzoni. *Calep* 492b, 965a.

3. *Połowę, w połowie, do połowy* (4) : Semiplenus – Wpoli pełni. *Calep* 965b; Semiputatus – Wpoli oberznioni. *Calep* 965b.

Wyrażenia: »w poły okrążony« = *półkolisty, stanowiący połowę koła lub okręgu* (1): Hemicyclos – Polcerkliowi, wpoli okrazoni. *Calep* 476a.

»w puł taki« = *o połowę mniejszy* (1): Pewnie kiedyby kto przedtym/ áby w puł tákie obmyślawanie przed się wziął/ ten ktoremu przodkowác z pracą teraz przyfzło/ dobrze fzerzey y dośkonályby to był podał. *GostGospSieb* +4v.

4. *W znacznym stopniu, częściowo, nie całkiem, prawie* [zawsze z nadrzędnyim przymiotnikiem lub imiesłowem przymiotnikowym] (37) : Iáko fcyánę pochyłá á wpoły przepádlá/ Tákiemy chcęcye

zaniłfczyć fwoyą złołcyą zyádłą. *LubPs* O6v; Biáło frokáci konie/ fą wpoły niecierpliwi gdy ná nie wsiádáią: ále robotni. *SienLek* 186v; *ArtKanc* Q11; Semiapertus – Wpoły othwarti. *Calep* 965a; Surdaster – wpoły głuchi *Calep* 1036b, 964b, 965a [8 r.], b [5 r.], 966a [8 r.]; *GrabowSet* Xv; *CzahTr* L3; Rády/ vćiechy/ piołnki/ á ftuczne przyfády/ Fráfzki to fą/ á rychléy wiodą do zawády. Ciężéy iátrząc niż lécząc wpoły zgoyné rázy *GoslCast* 42, 34, 49.

W charakterystycznych połączeniach: w poły ciężki, doskonały, głuchy, gruby, mokry, morski, niecierpliwy, odwiedziony, okrążony, ostrzyżony, otwarty, przepadły (2), rozerwany, roztarty, spalony, syrowy, szalony, uczony, uczyniony, upieczony, uwarzony, wiotchy, wolny, zagrzebiony, zbrojny, zdarty, zgojny, zjedziony, zleczony, zmartwiony.

Wyrażenia: »w poły nagi« (1): Seminudus – Wpoły nagi. Calep 965b.

»w poły umarły, martwy, zabity« = *bliski śmierci* [w tym: w poły umarły, zabity (1)] (3:1:1): *Semineces* – Wpoły vmarłi, zabyti. *Calep* 965b, 965a, b; Ciebiem ia Eneafu w poły vmárłego/ [...] Ze wśytkim towarzysztwem przyięlá do siebie *PudłDydo* Bv.

Cf POŁOWA, POŁOWICA, 1. [POŁOWKA]

MFr